

CENTRUM PRO LIDSKÁ PRÁVA A DEMOKRACII

Bulletin lidských práv

Vážené dámy a pánové,

v novém Bulletinu pro Vás máme skutečnou perličku. Předseda Evropského soudu pro lidská práva Robert Spano se v úvodním rozhovoru vyjadřuje k řadě aktuálních otázek: Má Evropská unie přistoupit k Úmluvě? Může Soud čelit odporu členských států? A jak plánuje předseda Spano zefektivnit fungování Soudu tak, aby se rozhodování důležitých případů zkrátilo v řádu let?

Pokračujeme příspěvkem Daniely Petržilkové o zasedání Rady OSN pro lidská práva, která mimo jiné přijala rezoluci, v níž poprvé označila právo na zdravé životní prostředí za lidské právo.

V trestněprávní sekci informuje Alžběta Dvořáková o tom, že nový žalobce MTS se rozhodl nevyšetřovat údajné zločiny USA v Afghánistánu.

Martin Míšek z evropské sekce přibližuje rozhodnutí ESLP, které se týká povinnosti poskytnout ochranu svazků osob stejného pohlaví.

V mezinárodní sekci diskutuje Kristýna Zábojníková budoucnost osob zadržovaných ve věznici v Guantánamu. Jaké jsou naděje na zrušení celého zařízení za administrativy prezidenta Bidena?

Daniela Petržilková z české sekce se věnuje rozhodnutí Ústavního soudu, podle kterého byla plošná aplikace vyšších trestních sazeb za nouzového stavu v rozporu s Ústavou.

Zajímavé čtení Vám přeje

Jan Lhotský

Editor Bulletinu lidských práv
Vedoucí Centra pro lidská práva a demokracii

Obsah

Téma	 	3
- Předseda Evropského soudu pro lidská práva Robert Spano: Soud urychlí řízení tím, že se zaměří na případy s vysokým dopadem - Prohra západních států v Radě OSN pro lidská práva ohledně války v Jemenu		3 9
1) Mezinárodní trestní spravedlnost	 	14
- Žalobce Mezinárodního trestního soudu se rozhodl nevyšetřovat údajné zločiny USA v Afghánistánu - Přípravný senát Mezinárodního trestního soudu autorizoval zahájení vyšetřování situace na Filipínách		14 16
2) Evropský systém ochrany lidských práv	 	18
- Uznání svazků osob stejného pohlaví: historický okamžik nejen pro ruskou komunitu LGBTQI+? - Kočnerovy odposlechy: Neúspěch ve sporu s Europlem u Soudního dvora EU - Aktuality evropské sekce: říjen 2021		18 21 23
3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva	 	25
- Parlamentní volby v Rusku doprovázela cenzura i podvody - Věznice v Guantánamu: dojde s novým americkým prezidentem k vyřešení otázky zadržených osob? - Manažer „Hotelu Rwanda“: hrdina rwandské genocidy, či terorista?		25 27 29
4) Česká republika a lidská práva	 	31
- Nejvyšší správní soud se nejprve zastal lidí s protilátkami a pak své stanovisko změnil - Zóny bez nároku na doplatek na bydlení porušují princip rovnosti, rozhodl Ústavní soud - Nový projekt Ministerstva spravedlnosti: unikátní databáze judikatury v lidskoprávní oblasti - Krádeže za nouzového stavu: plošná aplikace vyšších trestních sazeb byla v rozporu s Ústavou		31 34 37 39
Monitoring lidskoprávních publikací		40
Redakce Bulletinu		41

Citace titulní fotografie: Předseda Evropského soudu pro lidská práva, soudce Robert Spano, zdroj: © Council of Europe / Candice Imbert

SERVIS PRO ZÁJEMCE O LIDSKÁ PRÁVA NA WEBU CENTRA

Pokud se zajímáte o lidská práva, **na webu Centra** najdete řadu zajímavých informací. V sekci **Blog** naleznete další zajímavé krátké články či rozhovory s významnými osobnostmi a v sekci **Akce** se dozvíte, jaké konference a odborné diskuze jsme uspořádali nebo právě chystáme.

Na webu máme rovněž například **seznam letních škol**, kterých se můžete zúčastnit, včetně potřebných termínů, dále **manuál výzkumu lidských práv** s řadou odkazů na užitečné zdroje a relevantní instituce, a další užitečné informace.

Více na www.centrumlidskaprava.cz

Předseda Evropského soudu pro lidská práva Robert Spano: Soud urychlí řízení tím, že se zaměří na případy s vysokým dopadem

Jan Lhotský

Není pochyb o tom, že systém založený na Evropské úmluvě o lidských právech a jejích protokolech je v čele s Evropským soudem pro lidská práva nejpokročilejším regionálním lidskoprávním mechanismem, který existuje. Skutečné fungování Soudu však čelí řadě problémů. Které z nich jsou v současné době nejdůležitější? A jaké výzvy Soud čekají v budoucnu? Zeptali jsme se přímo jeho předsedy Roberta Spana.

Robert Spano je islandský právník, který vystupoval jak Islandskou, tak Oxfordskou univerzitu. Stal se profesorem a děkanem Právnické fakulty Islandské univerzity a vykonával také funkci parlamentního ombudsmana Islandu. V roce 2013 byl zvolen soudcem Evropského soudu pro lidská práva („Soud“), čímž začal jeho devítiletý mandát. Robert Spano je předsedou Soudu od května 2020.

Produktivita Soudu v době Covidu vzrostla

Období koronaviru nás všechny zastihlo nepřipravené, včetně mezinárodních organizací a soudů. Jak se Evropský soud pro lidská práva přizpůsobil pandemické situaci? Myslíte si, že to Soud výrazně zpomalilo, nebo situaci za daných okolností zvládnul docela dobře?

Vlastně jsme to zvládli velmi dobře. Samozřejmě se jednalo o bezprecedentní období, zvláště v březnu a dubnu 2020. Museli jsme poměrně rychle podniknout dramatické kroky a přizpůsobit se novým postupům během porad, a dále častěji využívat písemnou komunikaci, protože osobní kontakt nebyl možný. V rámci velkého senátu jsme museli přijímat rozhodnutí prostřednictvím videokonference, což jsme ale zvládli velmi úspěšně. Myslím, že to celkově zvýšilo legitimitu Soudu v očích veřejnosti.

Dařilo se nám postupovat bez větších potíží a produktivita mezi roky 2019 a 2020 dokonce vzrostla. Moje odpověď tedy zní: ne, covidová doba nás nezpomalila. Byla to výzva, ale historie myslím ukáže, že jsme si vedli velmi dobře.

Předseda ESLP, soudce Robert Spano [1]

Je namístě prodloužení soudcovského mandátu?

Jak zpětně hodnotíte změnu z obnovitelného šestiletého mandátu soudce na neobnovitelný devítiletý mandát, který byl zaveden Protokolem č. 14 v roce 2010?

Myslím si, že z pohledu prosazování tradiční nezávislosti soudců, tedy že soudci nejsou závislí na tom, zda je jejich vláda znovu jmenuje nebo zvolí, se určitě jednalo o pozitivní krok. Lze však uvažovat o tom, zda devítiletý mandát není příliš krátký. Víme, že mnoho ústavních soudů má mandát na dobu dvanácti let. Dle mého názoru je vhodné začít přemýšlet nad tím, zda by měl být mandát soudců prodloužen z devíti na dvanáct let. Myslím, že by to soudcům poskytlo větší kontinuitu ve vývoji judikatury.

Je podle Vás dobře, že v senátních věcech je přítomen a rozhoduje vnitrostátní soudce, nebo by přispělo k nestrannosti rozhodování, kdyby národní soudce nebyl součástí senátu, který rozhoduje případ z jeho země?

To je otázka mířící na současný systém, a ten je takový, jaký je. Podle Evropské úmluvy o lidských právech („Úmluva“) musí vnitrostátní soudce v senátních věcech zasedat. Existují pro to určité důvody. U našeho Soudu je to jinak než u Soudního dvora Evropské unie, my rozhodujeme případy až

do konce. Aplikujeme zásady na skutkové okolnosti, u kterých je třeba znát situaci a právo dotčené země. V tomto kontextu se pak rozhodují konkrétní případy a bez přispění a náhledu národního soudce by to bylo velmi složité. Přinejmenším co se týče důležitých případů rozhodovaných v sedmičlenných senátech nebo v sedmnáctičlenném velkém senátu.

Samozřejmě rozumím tomu, že z vnějšího pohledu se to může zdát poněkud nerozumné, ale soudce nevystupuje jako národní, nýbrž jako evropský soudce, jenž ctí své povinnosti vůči Úmluvě, nikoli vůči své zemi. Soudci zde nejsou zástupci své země.

Odpor států k judikatuře ESLP jako odraz doby

Soud se v poslední době setkává s odporem některých členských států proti své údajně příliš invazivní judikatuře. Jak může takovým reakcím čelit?

Historicky Soud vždy tu a tam čelil odporu nebo kritice ze strany členských států, které se nacházely v pozici adresátů rozsudků, ve kterých Soud shledal porušení Úmluvy. To je logický důsledek lidsko-právních mechanismů.

Současný odpor, na který narazíte, je však také odrazem aktuální doby, ve které mezinárodní instituce čelí stále větším výzvám a multilateralismus jako koncept mezinárodních vztahů je jako takový zpochybňován.

Soud nemůže mít zvláštní politiku na potlačení takových reakcí. Primárním úkolem Soudu je být soudem a rozhodovat případy profesionálně, objektivně a nestranně.

Jak může Soud v této souvislosti zajistit, aby členské státy i jednotlivci rozuměli jeho rozhodnutím?

Jsou zde určité činnosti, kterým je potřeba se neustále věnovat, a mám primárně na mysli udržování dobré komunikace. Proto se snažíme co nejjasněji formulovat své rozsudky, abychom vysvětlili, proč jsme rozhodli právě určitým způsobem. Kromě komunikování rozsudků se rovněž snažíme vysvětlovat naši práci, jako například já v roli předsedy, kdy přednáším různé projevy, účastním se webinářů nebo poskytuji rozhovory.

V konečném důsledku Soud potřebuje být podporován jako každý jiný soud, potřebuje být akceptovaný. Všechny 47 členských států Rady Evropy přijalo a opakovaně vyjádřilo svou podporu a závazek vůči Soudu.

Kritika rozsudků je součástí prostředí, ve kterém soudy fungují. Tato kritika by ale neměla přejít do existenční roviny. Nemělo by dojít k tomu, že bude kritizováno, zda má soud vůbec existovat.

Evropská unie by měla přistoupit k Úmluvě

V roce 2014 Soudní dvůr EU ve svém posudku 2/13 rozhodl, že Evropská unie nemůže k Úmluvě přistoupit, jak předpokládá její primární právo. Dochází v této oblasti k nějakému vývoji? Měla by podle vás EU k Úmluvě přistoupit?

K relevantnímu vývoji dochází. Přístupový proces byl znovu zahájen v rámci tzv. skupiny 47+1 (Rada Evropy, její členské státy a Komise EU), která tuto otázku nyní projednává. Doufejme tedy, že se dočkáme nějakého pozitivního vývoje.

Předsedové Soudu, moji předchůdci i já, jsme se všichni vyjádřili, že z hlediska Úmluvy a z hlediska harmonizace a soudržnosti evropské ochrany lidských práv je samozřejmě přistoupení Evropské unie k Úmluvě krok správným směrem.

Evropský soud pro lidská práva čelí řadě výzev [2]

Především je to ale závazek EU. Ta se sama zavázala přistoupit k Úmluvě, čímž akceptovala jako minimální standard, že normy vyplývající z Evropské úmluvy o lidských právech mají být přijaty institucemi EU.

V neposlední řadě jedním z důvodů, proč se přistoupení EU stalo ještě důležitějším, je skutečnost, že se v podstatě jedná o otázku právního státu. Je nezbytné, aby EU splnila svůj závazek, jelikož právní nejistota je sama o sobě hrozbou pro právní stát. Navíc odchylky v judikatuře Soudního dvora EU a štrasburského soudu mohou vytvářet a budou vytvářet problémy v oblasti právního státu.

Takže určitý vývoj zde je a doufám, že vyústí v přistoupení Evropské unie k Úmluvě.

V roce 2018 byl uzavřen Protokol č. 16, který umožnil Soudu vydávat poradní stanoviska k výkladu či aplikaci Úmluvy. V letošním roce pak navázal Protokol č. 15, který zkracuje lhůtu pro podání žádosti ze šesti na čtyři měsíce. Myslíte si, že tyto nedávné změny přispějí k lepšímu fungování systému Úmluvy?

Upřímně si myslím, že se to uvidí až časem. Protokol č. 16 je stále v plenkách, teprve nedávno začal fungovat. První zkušenosti, které máme, jsou pozitivní. Jedná se o novou a vcelku složitou část systému, protože každá žádost, kterou považujeme za přípustnou, vyžaduje vynaložení značných zdrojů. Nicméně základní filozofie Protokolu č. 16 je myšlenkou, kterou z celého srdce podporuji.

Soudce ESLP ctí povinnosti vůči Úmluvě, nikoliv vůči své zemi [3]

Pokud jde o Protokol č. 15, ten vstupuje v platnost 1. srpna 2021.[1] Jedná se o jiný protokol v tom smyslu, že se týká především zkrácení časového limitu pro podání stížnosti, jak jste zmínil. Dále v preambuli ukotvuje dvě zásady, a to subsidiaritu rozhodování Soudu a prostor pro uvážení. Neočekávám, že by díky nim došlo ke změně judikatury Soudu, a to z toho důvodu, že tyto zásady už jsou dávno integrované a zakotvené v našich rozhodnutích. Nicméně to poskytuje určitý závazný písemný základ, jenž může jistým způsobem posílit míru spoléhání Soudu na tyto zásady.

V současné době řeší Soud mnohem více mezistátních případů, než tomu bylo v minulosti. V čem se rozhodování těchto typů případů liší od těch, které přicházejí od jednotlivců?

Mezistátní případy jsou obvykle mnohem složitější po skutkové stránce. Zabývají se širokou škálou událostí, často v průběhu dlouhého časového období. Písemnosti a vyjádření účastníků řízení jsou mnohem rozsáhlejší než u tradiční individuální stížnosti. Tyto případy často vyžadují, aby Soud vyhodnotil a posoudil strukturální zásady mezinárodního práva a jejich koncepční souvislost s Úmluvou. V tomto smyslu jsou také právně velmi složité.

Celkově vzato jsou tedy mezistátní případy náročné a každý z nich vyžaduje od Soudu, soudců i kanceláře Soudu hodně energie.

Jak předejít zahlcení Soudu stížnostmi jen z pár států?

V roce 2020 připadlo ze 47 členských států 70 % všech nevyřízených stížností pouze na čtyři státy – Rusko, Turecko, Ukrajinu a Rumunsko. Co lze udělat pro řešení skutečnosti, že i velmi malý počet států je schopen systém zahltit?

Stručně řečeno, to záleží na členských státech. Státy samy musí podniknout kroky k nápravě potenciálních nedostatků nebo strukturálních problémů, které jsou předmětem stížností, jež se k nám později dostane. Soud se snaží pomocí objektivního systému zpracování případů řešit tyto stížnosti co nejrychleji, a to buď jejich seskupováním, nebo rozhodováním pomocí hlavních rozsudků (*leading judgments*). Existují však meze toho, co může Soud učinit. Je samozřejmé, že podle zásady subsidiarity je na samotném členském státě, aby byl v oblasti

ochrany a zachování lidských práv aktivní, a tím snížil počet stížností, které k Soudu přicházejí.

Zadruhé, existuje jasná dělba práce mezi Soudem a Výborem ministrů Rady Evropy, který sleduje, jak státy rozsudky vykonávají na vnitrostátní úrovni. [2] Domnívám se, že Soud může a také ve svých rozsudcích do určité míry stanovuje obecná a individuální opatření, která napomáhají k jejich provádění. Ale v konečném důsledku platí: vnitrostátní implementace rozsudků je odpovědností členských států.

Řada stížností pochází z pouhé nespokojenosti s rozhodnutími tuzemských soudů. Často jsou prohlášeny za nepřijatelné jako zjevně neopodstatněné. Do jaké míry přetížení systému způsobuje takový typ stížností v porovnání s případy, které se Soud rozhodne řešit meritorně, tedy ve věci samé?

Máme systém, ve kterém má každý občan, každá osoba spadající pod jurisdikci kteréhokoli členského státu právo podat stížnost k Soudu. Nemyslím si, že tyto typy stížností nyní po zavedených reformách, se systémem samosoudce, s filtrováním, s pravidlem dle článku 47 [3] a s ustálenou judikaturou (*well-established case law*, WECL), tento systém přetěžují. Ve skutečnosti jsou to právě meritorní případy, [4] které představují problém nevyřízených stížností.

Prioritou budou případy s vysokým dopadem

Existuje značná kritika, že Soud není schopen vyřídit rostoucí počet stížností v přiměřené době. Co lze udělat pro zefektivnění procesu? Mohl byste stručně vysvětlit novou strategii zpracování případů?

Myslím, že pro zodpovězení této otázky je dobré uvést určité údaje z minulosti. Soud se na začátku tzv. Interlakenského procesu v květnu 2011 potýkal s 161 000 nevyřízenými případy. Protokol č. 14 vstoupil v platnost v polovině roku 2010 a zavedl systém samosoudce. V návaznosti na to, dle mého názoru, odvedl Soud při snižování počtu nevyřízených případů pozoruhodnou práci.

Nyní hovoříme o celkovém počtu zbylých případů ve výši přibližně 70 000. Převážně se to týká meritorních případů, zejména pak těch, které nazýváme případy z „kategorie IV“. [5] Těch je přibližně 18 000.

Na začátku mého předsednického mandátu jsme zahájili další reformní proces, který je založen na dvou pilířích. První je zaměřený na potřebu v rámci oněch 18 000 případů na počátku identifikovat případy s vysokým dopadem (*impact cases*).

Takže dříve se ke všem případům v kategorii IV přistupovalo stejně?

Ano, tímto způsobem jsme to předtím nedělali. Případy s vysokým dopadem v této skupině byly obvykle řešeny chronologicky. Nyní to znamená, že v sedmičlenném senátu projednáme sice méně případů, zato to ale budou ty nejdůležitější.

Mohu to uvést na příkladu. *Případ Vavříčka a ostatní proti České republice* byl zahájen v roce 2013, ale definitivně jsme jej rozhodli až v roce 2021. Podle nového systému bychom o něm rozhodli za dva nebo tři roky, protože by byl identifikován jako případ s vysokým dopadem a okamžitě bychom jej komunikovali vládě.

Takže pokud jde o stížnosti, které se v současné době vyřizují v senátu zhruba šest nebo šest a půl roku, doufáme, že v rámci nového systému se tyto typy případů vyřeší do dvou nebo tří let. Implementace tohoto nového reformního procesu, který jsme začali zavádět na začátku tohoto roku, bude trvat asi dva až tři roky.

Počet mezistátních stížností roste [4]

A ten druhý pilíř?

Druhý pilíř se týká toho, jak naložit se zbývajícimi případy. Namísto jejich projednávání v sedmičlenných senátech zavedeme systém souhrnného rozhodování s využitím výborů složených ze tří soudců a důraznějším využíváním ustálené judikatury.

Jinými slovy, každý by měl obdržet rozhodnutí Soudu v přiměřené době. Budeme však důsledněji rozlišovat mezi případy s vysokým dopadem a případy týkající se ustálené judikatury.

Reforma zabere nějaký čas. Soud je velká instituce s mnoha případy a spoustou zaměstnanců. Doufám, že ke konci mého mandátu se již dočkáme hmatatelných výsledků. Implementace nového systému však bude muset pokračovat i poté.

Budoucnost přinese digitalizaci a možná i algoritmy

V současné době musí potenciální oběti zasílat své žádosti Soudu fyzicky poštou. Plánujete učinit

Nový reformní proces má za cíl zvýšit efektivitu Soudu [5]

tento proces uživatelsky přívětivějším a umožnit také podávání v digitální podobě?

Ano, ta myšlenka tady určitě je. Ale nechci uvádět žádný časový harmonogram týkající se brzkého přechodu k digitálněji orientovanému systému přijímání stížností, a zejména digitálněji založenému systému jejich registrace.

Nevylučuji, že budeme využívat i algoritmy, které nám pomohou při prvotní identifikaci případů. Jedná se o záležitost a rozhodnutí, které prozatím nebylo přijato. Nejdříve se musíme blíže podívat, jaké možnosti se nám nabízí. Ale pro tak masivní systém, jako je ten náš, bude používání informačních technologií do budoucna velmi důležité.

Vidíte potřebu nějaké velké reformy v příštích 10 letech? Bylo by vhodné zvážit například povinné zastoupení advokátem, zavedení poplatku za podání s určitým systémem osvobození nebo třeba přechod na systém schopný řešit pouze případy s vysokým dopadem, jako je to například u Nejvyššího soudu USA?

Myslím si, že je příliš brzy na to, abychom to mohli posoudit. V tuto chvíli mám pocit, že reformy, které

nyní zavádíme, budou snad v příštích letech vhodné a dostatečné.

Všechno to však záleží na tom, jak se bude vyvíjet evropský právní prostor, protože k přetížení našeho systému není potřeba mnoho. Vše závisí na situaci v členských státech – jaké případy se objeví a jaké množství případů vznikne.

Takže si myslím, že tato otázka by měla být zodpovězena zhruba za tři až čtyři roky. Uvidíme, jak se věci vyvinou. Nevylučuji, a bylo by ode mě naivní to vyloučit, že v budoucnu bude potřeba podívat se i na některé strukturální prvky systému.

Role předsedy vyžaduje disciplínu i oddanost věci

Dovedu si představit, že práce soudce u ESLP a později předsedy Soudu je časově i intelektuálně velmi náročná. Máte čas i na nějaké aktivity ve svém volném čase, kterým se pravidelně věnujete?

Předpoklad Vaší otázky je naprosto správný. Práce předsedy tohoto Soudu nikdy nekončí. Musíte být přístupný nepřetržitě sedm dní v týdnu. Ale tak to

Předseda Evropského soudu pro lidská práva, soudce Robert Spano [6]

má být. Jedná se o velmi náročnou práci na vysoké úrovni, kterou člověk musí dělat dobře.

Jsem relativně mladý. Takže jsem do této práce vstoupil s velkou energií, která je podle mě pro tu roli užitečná. Často myslím na většinu svých předchůdců, kteří byli o dost starší než já, muselo to pro ně být velmi náročné. Sám se udržuji ve formě. Hodně cvičím, běhám, plavu, hraji golf, trávím hodně času s rodinou a cestuji. Jsem nenasytný čtenář, čtu prakticky neustále.

Pokud Vás napadá, kde na to беру čas, čtu vždy večer. A to hlavně politologii, historii, a zejména politické dějiny. Je třeba znát kontext, ve kterém žijeme. Přítomnost je vždy kombinací časů minulých, ale také v ní lze nalézt předpověď pro budoucnost.

Takže ano, i když hodně pracuji, jsem vcelku disciplinovaný člověk. Umím si zorganizovat čas. Ale celkově je to velmi náročná práce, zvláště v dnešní době. Situace týkající se Soudu v širším evropském právním prostoru je, jak jste zmínil u některých svých otázek, taková, že vyžaduje oddanost této práci. Přitom je třeba k ní přistupovat s klidným srdcem, ale také se statečnou myslí.

Poznámky

- [1] Rozhovor se uskutečnil v červenci 2021.
- [2] Rozhovor o práci Oddělení výkonu rozsudků Rady Evropy viz Bulletin září 2021, s. 3.
- [3] Rule 47 specifikuje nutný obsah stížnosti k Soudu.
- [4] „Meritorní případy“ se týkají stížností, které nejsou prohlášeny za nepřipustné, a Soud o nich rozhoduje ve věci samé, aby shledal, zda došlo k porušení Úmluvy či nikoliv.
- [5] Pod případy kategorie IV spadají opodstatněné stížnosti, které nezahrnují základní práva podle článků 2, 3, 4 a čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Více k politice priorit Soudu naleznete zde.

Fotografie

- [1] Předseda Evropského soudu pro lidská práva, soudce Robert Spano, zdroj: © Council of Europe / Candice Imber, editace: ořez.
- [2] Evropský soud pro lidská práva čelí řadě výzev, zdroj: © ECHR-CEDH Council of Europe, editace: ořez.
- [3] Soudce ESLP ctí povinnosti vůči Úmluvě, nikoliv vůči své zemi, zdroj: © ECHR-CEDH Council of Europe, editace: ořez.
- [4] Počet mezistátních stížností roste, author: Subhash Nusetti, 1 July 2020, zdroj: Unsplash, CC0, editace: ořez.
- [5] Nový reformní proces má za cíl zvýšit efektivitu Soudu, zdroj: © ECHR-CEDH Council of Europe, editace: ořez.
- [6] Předseda Evropského soudu pro lidská práva, soudce Robert Spano, zdroj: © Council of Europe / Candice Imbert, editace: ořez.

Prohra západních států v Radě OSN pro lidská práva ohledně války v Jemenu

Daniela Petržílková

V září a říjnu proběhlo v Ženevě zasedání Rady OSN pro lidská práva, které se mj. zabývalo lidskoprávní situací po stažení amerických jednotek z Afghánistánu nebo důsledkům pokračující války v Jemenu. Jednání probíhalo na podkladě odborných zpráv vypracovaných zvláštními zpravodaji, vysokou komisařkou OSN pro lidská práva a generálním tajemníkem OSN.

Rada OSN pro lidská práva („Rada“) se skládá ze 47 členů, které pravidelně volí Valné shromáždění OSN na období tří let. Česká republika je členem Rady od roku 2019 a na konci roku 2021 jí členství končí.

Rada přijala na svém 48. zasedání celkem 25 rezolucí. Některé se vztahovaly ke specifickým lidskoprávním oblastem, např. k právu na soukromí v digitálním světě nebo právům domorodých obyvatel. Tyto rezoluce byly většinou přijaty konsenzuálně bez vyvolání hlasování.

U poměrně velkého množství rezolucí však k vyvolání hlasování došlo, což značí, že v mezinárodní komunitě není ohledně některých otázek shoda. Zejména se to týkalo rezolucí ohledně lidskoprávní situace v konkrétních zemích (např. v Sýrii).

Rada řešila situaci v Afghánistánu

První rezoluce, kterou Rada na svém zasedání schválila, se týkala Afghánistánu. Rada v rezoluci odsoudila porušování humanitárního práva a diskriminaci žen a dívek, kterým je v Afghánistánu po převzetí moci Tálibánem odíráno právo svobodného pohybu, právo na vzdělání, právo pracovat apod. Rada rovněž na dobu jednoho roku ustanovila zvláštního zpravodaje pro Afghánistán, který má stav lidských práv v zemi sledovat a podporovat občanskou společnost v zemi.

Kuriózní je, že pro schválení rezoluce hlasovala sama afghánská delegace. Je tomu tak proto, že lidé pracující na afghánských ambasádách Táli-

Generální tajemník OSN Antonio Guterres předložil Radě zprávu o ukládání trestu smrti ve světě. [1]

bán neuznávají a stále reprezentují vládu, která padla v srpnu. Ze strany ostatních států a mezinárodních organizací zatím nedošlo k mezinárodnímu uznání talibánské vlády. Lze tak předpokládat, že se situace, kdy afghánská delegace hlasuje na Radě pro rezoluci kritizující lidskoprávní situaci v zemi, kterou přitom sama reprezentuje, bude v budoucnu opakovat.

Žít ve zdravém životním prostředí je lidským právem

Rada rovněž přijala rezoluci, ve které poprvé ve své historii označila „bezpečné, čisté, zdravé a udržitelné“ životní prostředí za lidské právo. Rezoluce byla přijata poměrem 43 hlasů pro, žádný hlas proti, avšak několik významných států (Čína, Indie, Japonsko, Ruská federace) se hlasování zdrželo.

V navazující rezoluci pak Rada založila mandát zvláštnímu zpravodaji pro prosazování a ochranu lidských práv v kontextu klimatické změny. Úkolem zvláštního zpravodaje bude monitorovat,

jak změna klimatu ovlivňuje účinné požívání lidských práv a o svých závěrech podávat pravidelné zprávy Radě.

Utrpení civilistů v Jemenu trvá, politická vůle k ukončení války není

Radě byla předložena zpráva skupiny nezávislých expertů analyzující stav lidských práv v Jemenu. Válka v Jemenu probíhá už sedmým rokem a podle expertů stále chybí politická vůle k jejímu mírovému vyřešení. V zemi mezi sebou válčí několik aktérů, mj. koalice vedená Saúdskou Arábií, aktivně podporovaná až donedávna Spojenými státy proti húthijským povstalcům. V zemi operují ale i různé teroristické skupiny, přičemž podle zprávy všechny strany konfliktu porušují mezinárodní humanitární právo a lidská práva.

Zpráva zmiňuje devastující vliv na civilní obyvatelstvo, který mají letecké údery prováděné koalicí. V rozporu s mezinárodním právem dochází pravidelně k útokům na trhy, školy, ale i nemocnice. Tyto útoky, při kterých umírá značné množství civilistů, koalice označuje za pouhé „technické omyly.“ Podle zprávy jsou tyto nepřiměřené útoky na civilní obyvatelstvo válečnými zločiny podle mezinárodního práva.

Druhá strana konfliktu (Húthiové) rovněž při svých operacích zasahuje civilní obyvatelstvo, a to zejména prostřednictvím raketových útoků, kterými zasahuje hustě osídlené oblasti. Zpráva upozorňuje, že dvě třetiny obyvatel Jemenu hladoví především kvůli tomu, že válčící strany uvalují na území nejrušnější restriktce, které způsobují nedostatek potravin a paliva. Pokud se humanitární pomoc do země dostane, dochází k útokům proti personálu distribuujícímu humanitární pomoc.

V zemi stále dochází k mučení novinářů, obránců lidských práv a členů náboženských minorit, a to jak ze strany oficiální jemenské vlády (podporované koalicí), tak ze strany Húthiů. Mezi těmito zranitelnými skupinami tak vládne strach pramenící nejen ze samotného válečného konfliktu, ale i ze skupin ovládajících jednotlivá území. Situace je tíživá především pro velké množství tzv. vnitřně vysídlených osob, které musí opakovaně prchat před posouvajícími se frontami.

Využívání dětských vojáků

Děti jsou válkou postiženy nejvíce. Přes dva miliony jemenských dětí nechodí do školy. Mnoho dětí je zabito nebo zmrzačeno při leteckých či raketových útocích a strany konfliktu rekrutují do svých řad dětské vojáky. Zpráva upozorňuje i na rozsáhlé znásilňování žen i dětí ze strany paramilitární organizace Security Belt Forces podporované Spojenými arabskými emiráty.

Historická prohra západních států v Radě

Navzdory této zprávě Rada poměrem 18 ku 21 hlasům [1] odmítla schválit rezoluci, předloženou Nizozemskem a kosponzorovanou mj. i Českou republikou, která by nezávislým expertům umožnila nadále monitorovat stav lidských práv a válečné zločiny v Jemenu. Jedná se o velkou prohru západních států, které se o prodloužení mandátu nezávislých expertů snažily.

Je to vůbec poprvé, co Rada za svou patnáctiletou historii nějakou předloženou rezoluci odmítla schválit. V zákulisí Rady se totiž pokaždé dlouze vyjednává, aby znění dané rezoluce bylo dostatečně kompromisní a nebyl problém s jejím schválením. V tomto případě však snaha západních států nebyla úspěšná. Podle zpráv ze zasedání to byla právě Saúdská Arábie, která se v jemenské válce masivně angažuje, která u členů Rady intenzivně lobbovala za odmítnutí rezoluce.

Rada OSN pro lidská práva se schází v Paláci národů v Ženevě [2]

Je tudíž vidět, že ani devastující důsledky válečného konfliktu na civilní obyvatelstvo nepřiměly Radu jako celek k odpovídající reakci. Podle nizozemského velvyslance Paula Bekkerse Rada svým odmítnutím prodloužit expertům mandát k vyšetřování „*zklamala jemenský lid*“.[2]

Netransparentní ukládání trestu smrti

Radě byla předložena rovněž zpráva generálního tajemníka OSN zabývající se trestem smrti. Ve zprávě je nejdříve zrekapitulován posun v ukládání tohoto trestu ve světě. Je zmíněn pozitivní vývoj v roce 2020, neboť došlo k výraznému snížení počtu poprav (jde o nejnižší číslo za posledních 10 let). Vzrostl i počet států, které trest smrti ve svých právních rádech zakázaly, jde např. o Kazachstán.

Tento pozitivní vývoj je však zastíněn velkou netransparentností v ukládání trestů smrti v mnoha státech. Mezinárodní právo jako takové totiž sice samo o sobě nezakazuje státům, aby tresty smrti ukládaly, pokud se však rozhodnou takovýto trest využívat, musí splnit několik podmínek. Jednou z nich je transparentnost, pokud jde o jeho ukládání. Kromě toho by měl být trest smrti ukládán jen za ty nejzávažnější trestné činy, ve kterých jde zpravidla o nějakou formu úmyslného zabití.

Tyto dvě základní podmínky však některé státy nerespektují, když např. neposkytují informace o konkrétních případech, kdy byl trest smrti uložen s odkazem na to, že se jedná o „státní tajemství“. Takto postupuje např. Vietnam a Bělorusko. Ve Vietnamu je nadto samo zveřejnění informací o ukládání trestu smrti trestným činem. Kolik osob je každým rokem odsouzeno k trestu smrti není jasné ani v případě Íránu.

Tajné poprav

V Indonésii, Laosu a Malajsii dochází k vykonávání poprav v tajnosti, takže rodina odsouzeného, a někdy ani samotný odsouzený a jeho obhájce, neví, kdy přesně bude trest smrti vykonán. V Číně zase dochází k nejružnějším obstrukcím u přístupu obhájců k obviněným a trest smrti je ukládán i za drogové trestné činy.

Zpráva upozorňuje i na případy, kdy je cizinec odsouzen k trestu smrti, aniž by mu bylo umožně-

no využít konzulárních služeb svého domovského státu. Často k tomu dochází především v Saúdské Arábii. Zpráva zmiňuje případ jordánského občana, který byl odsouzen k trestu smrti stětím za obchodování s drogami, a bylo mu umožněno kontaktovat právníka teprve až po vynesení odsuzujícího rozsudku.

Nejistota ohledně dne popravy je podle mezinárodního práva krutým zacházením

Generální tajemník se v předložené zprávě podrobně zabýval i zákazem mučení a nelidského nebo jiného krutého zacházení. Pokud je vynesena trest smrti, je tímto zasažena i rodina odsouzeného. Tajné poprav nejeden porušují práva odsouzených, ale zároveň i práva jejich rodin, kterým není umožněno připravit se na smrt svých blízkých. Nejistota ohledně data a hodiny popravy vyvolává v odsouzených i jejich příbuzných psychické útrapy. Zpráva zmiňuje případ z Bangladéše, kdy jeden z odsouzených čekal v nejistotě na vykonání trestu smrti přes 11 let.

Rovněž způsob, jakým je odsouzený usmrcen, může znamenat porušení mezinárodního práva. Zpráva odkazuje na obecný komentář č. 36 Výboru OSN pro lidská práva, podle kterého je nepřípustná poprava ukamenováním, plynovou komorou, pohřbíváním zaživa či injekcí obsahující netestované jedy. Tyto metody jsou totiž mučením, které je mezinárodním právem zakázáno. Za degradující je považována i veřejná poprava.

Hrozba trestu smrti potenciálního pachatele neodradí

Za zmínku rovněž stojí skutečnost, že v únoru 2021 proběhla z pokynu Rady na půdě OSN panelová

V Jemenu už sedmým rokem zuří válka [3]

diskuse k otázce trestu smrti, během které bylo vysokou komisařskou OSN Michelle Bachelet zdůrazněno, že neexistuje důkaz, podle kterého by trest smrti odrazoval potenciální pachatele od páchaní závažné trestné činnosti. Podle vědeckých studií je to naopak jistota, že pachatel bude čelit trestu, která potenciálního pachatele od spáchání trestného činu odrazuje. Vláda práva je tedy tím, co potenciálního pachatele odradí, nikoliv velmi přísný trest v podobě trestu smrti.

Rada vzala zprávu předloženou generálním tajemníkem OSN na vědomí a schválila rezoluci vyzývající všechny státy k upuštění od trestu smrti. Tuto rezoluci podpořila svým hlasováním mj. i Česká republika.

USA jsou zpět

Na závěr jedna aktualita ze zasedání Valného shromáždění OSN. Od příštího roku se do Rady vrátí po téměř čtyřleté pauze Spojené státy (USA z Rady odešly na popud Donalda Trumpa v roce 2018 kvůli údajné zaujatosti Rady vůči Izraeli).

V polovině října byly Spojené státy do Rady zvoleny Valným shromážděním. Podle vyjádření americké velvyslankyně pro OSN Lindy Thomas-Green-

Protesty proti válečným zločinům Saudské Arábie páchané v Jemenu [4]

field se budou Spojené státy soustředit na situaci v Afghánistánu, Myanmaru, Číně, Etiopii, Sýrii a Jemenu.

Spojené státy se pokusí zlepšit postavení Rady – podle amerického ministra zahraničí Antony Blinkena práce Rady doplácí na to, že je jejími členy několik států s velmi špatným stavem lidských práv. Svědčí o tom ostatně i to, že kromě Spojených států byly v říjnu do Rady zvoleny i Spojené arabské emiráty, Eritrea a Kamerun.

Poznámky

- [1] Proti rezoluci hlasoval Bahrajn, Bangladéš, Bolívie, Burkina Faso, Čína, Eritrea, Filipíny, Gabon, Indie, Indonésie, Kuba, Libye, Mauritánie, Pákistán, Ruská federace, Senegal, Somálsko, Súdán, Togo, Uzbekistán a Venezuela.
- [2] Nebhay, Stephanie. U.N. ends Yemen war crimes probe in defeat for Western states, 8 October 2021 (<https://www.reuters.com/world/middle-east/un-ends-yemen-war-crimes-probe-historic-defeat-rights-body-2021-10-07/>).

Zdroje

- Nebhay, Stephanie. U.N. ends Yemen war crimes probe in defeat for Western states, 8 October 2021 (<https://www.reuters.com/world/middle-east/un-ends-yemen-war-crimes-probe-historic-defeat-rights-body-2021-10-07/>).
- OHCHR (2021). 48th session of the Human Rights Council: Resolutions, decisions and President's statements (OHCHR | Session48 48th session of the Human Rights Council: Resolutions, decisions and President's statements).
- OHCHR (2021). Current Membership of the Human Rights Council for the 15th cycle, 1 January – 31 December 2021 (<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/CurrentMembers.aspx>).
- Reliefweb. UN Human Rights Council Elections for 2022-2024 and the Responsibility to Protect, 15 October 2021 (<https://reliefweb.int/report/argentina/un-human-rights-council-elections-2022-2024-and-responsibility-protect>).
- Report of the Group of Eminent International and Regional Experts on Yemen. Situation of human rights in Yemen, including violations and abuses since September 2014, A/HRC/48/20, 13 September 2021.
- Report of the Office of the High Commissioner for Human Rights. High-level panel discussion on the question of the death penalty, A/HRC/48/38, 3 August 2021.
- Resolution of Human Rights Council. Mandate of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights in the context of climate change, A/HRC/RES/48/14, 13 October 2021.
- Resolution of Human Rights Council. Question of the death penalty, A/HRC/48/L.17/Rev.1, 5 October 2021.
- Resolution of Human Rights Council. Situation of human rights in Afghanistan, A/HRC/48/L.24/Rev.1, 5 October 2021.
- Resolution of Human Rights Council. Situation of human rights in Yemen, A/HRC/48/L.11, 4 October 2021.
- Resolution of Human Rights Council. Technical assistance and capacity-building for Yemen in the field of human rights, A/HRC/48/L.6, 4 October 2021.

Resolution of Human Rights Council. The human right to a safe, clean, healthy and sustainable environment, A/HRC/RES/48/13, 18 October 2021.

Roth, Richard; Vazquez, Maegan. US officially re-joins controversial UN Human Rights Council, 15 October 2021 (<https://edition.cnn.com/2021/10/14/politics/us-joined-nations-human-rights-council/index.html>).

Question of the death penalty. Report of the Secretary General, A/HRC/48/29, 15 September 2021.

The Economist. Mission control. October 2nd-8th 2021, str. 43.

[2] Palais des nations (front), autor: Matteo Corti, 2. září 2011, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.

[3] Destroyed house in the south of Sanaa 12-6-2015-1, autor: Ibrahim Qasim, 13. června 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.

[4] 019 Rally (39025071401), autor: Felton Davis, 11. prosince 2017, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0, editace: ořez.

[5] UN Geneva Human Rights and Alliance of Civilizations Room, autor: Ludovic Courtès, 5. srpna 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.

Fotografie

[1] António Guterres in London - 2018 (41099390345) (cropped), autor: Foreign and Commonwealth Office, 2. května 2018, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0, editace: ořez.

Rezoluce k Jemenu byla Radou odmítnuta kvůli lobbingu Saudské Arábie [5]

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce: Jan Lhotský

Žalobce Mezinárodního trestního soudu se rozhodl nevyšetřovat údajné zločiny USA v Afghánistánu

Alžběta Dvořáková

Žalobce Mezinárodního trestního soudu v září tohoto roku oznámil, že v dalším vyšetřování údajných zločinů spáchaných v Afghánistánu od roku 2003 dojde ke změnám. Úřad žalobce bude vyšetřovat pouze zločiny spáchané Tálibánem a tzv. Islámským státem, a z vyšetřování vyloučí možné zločiny ze strany členů amerických ozbrojených složek, CIA a afghánských ozbrojených složek.

Karim Khan, nový žalobce Mezinárodního trestního soudu (dále MTS), vydal v září tohoto roku kontroverzní prohlášení o afghánském případě. Khan v něm oznamuje skutečnost, že má Úřad žalobce MTS (*Office of the Prosecutor*, dále OTP) omezené zdroje k vyšetřování případů, které souvisejí se situací v Afghánistánu, a to především v relaci na rozsáhlou míru a povahou spáchaných zločinů.

Z tohoto důvodu se OTP zaměří v dalším vyšetřování na údajné zločiny spáchané Tálibánem a tzv. Islámským státem (dále IS), a ostatní aspekty vyšetřování takzvaně deprioritizuje. V rámci dalšího vyšetřování se tedy nebude OTP již nadále zaměřovat na zločiny údajně spáchané na území Afghánistánu členy amerických ozbrojených složek, Ústřední zpravodajské služby (dále CIA) a afghánských ozbrojených složek.

Podle materiálů MTS měly americké ozbrojené složky a CIA spáchat zločiny mířené na vězně, jako mučení, kruté zacházení, znásilnění a sexuální násilí, a to především mezi lety 2003 a 2004. Členové afghánských ozbrojených složek i dalších afghánských bezpečnostních složek se podle MTS také měli účastnit mučení, sexuálního násilí a krutého zacházení s vězni.

Podle USA, které nejsou smluvní stranou Římského statutu, chybí MTS jurisdikce nad zločiny, které měly být spáchané americkými občany v Afghá-

Vztahy USA vůči MTS jsou dlouhodobě chladné [1]

nistánu. USA tedy ke spolupráci na vyšetřování nikdy nepřistoupily. MTS přesto do září tohoto roku zahrnoval do vyšetřování USA na základě územní jurisdikce, protože zločiny měly být spáchané v Afghánistánu, který je smluvní stranou Římského statutu od roku 2003.

Nový žalobce pod drobnohledem

Rozhodnutí žalobce MTS bylo odborníky a lidskoprávními organizacemi přijato s kritikou a obavami. Organizace Amnesty International (dále Amnesty) vydala prohlášení, ve kterém rozhodnutí kritizuje a žádá o jeho opětovné zvážení. Přitom poukazuje na diskriminační jednání vůči obětem, které byly poškozeny stranami, jež nebudou vyšetřovány. Podle Amnesty jde také o omezování nezávislosti pro politické účely a o ukázkou dvojího standardu. Dle názoru Amnesty měl Khan namísto legitimizace odstoupení od původní šíře vyšetřování na případu Afghánistánu zdůraznit potřebnost dostatečných finančních zdrojů MTS.

Katherine Gallagher, která u MTS zastupuje oběti mučení ze strany USA, byla podle svých slov po

přečtení prohlášení rozhodnutím žalobce šokovaná. Podle Gallagher nejsou USA schopny samy řádně vyšetřit případy mučení svými občany a tímto rozhodnutím selhává i MTS. Dále dodala: „*Pokud žalobce odmítne rozměr zločinů způsobených Američany, rozhodnutí vyše signál, že taktika průtahů a šikanování MTS přináší výsledky. Bývalí američtí představitelé budou bez trestu a poselství bude dalšími válečnými zločinci pochopeno tak, že americký postup funguje.*“

Budoucí krize důvěry vůči MTS?

Situaci v Afghánském MTS sleduje od května 2003, kdy se Afghánistán stal smluvní stranou Římského statutu. Mezi lety 2006 a 2017 pak probíhalo předběžné šetření. V roce 2017 bývalá žalobkyně MTS Fatou Bensouda předala přípravnému senátu návrh na zahájení vyšetření, ve kterém jmenovala jako možné původce zločinů i americké občany a afghánské ozbrojené složky. Návrh byl zamítnut, žalobkyně Bensouda se proto odvolala k odvolacímu senátu, který v roce 2020 povolil zahájit vyšetřování.

V reakci na jednání Bensoudy USA v roce 2019 uvalily sankce na žalobkyni a vedoucího odboru jurisdikce, komplementarity a spolupráce úřadu prokurátora Phakisa Mochochoku v podobě zamítnuté možnosti přístupu k americkému vízu (viz Bulletin květen 2021, s. 9). Po schválení zahájit vyšetřování v roce 2020 poukázal tehdejší ministr zahraničí USA Mike Pompeo na zaměstnance MTS se slovy, že ohrožují americké občany. Dále se nechal slyšet, že proti těmto zaměstnancům i jejich rodinám může USA podniknout kroky.

Před volbou nového žalobce MTS se odborná komunita shodovala na tom, že je správný výběr dalšího žalobce stěžejní pro budoucí úspěch a legitimitu soudu. Ten byl v minulosti mnohokrát kritizován za přílišnou orientaci na africký kontinent a neschopnost odsoudit zločince, jež jsou občany zemí, které jsou považovány za velké hráče mezinárodního prostředí.

Krok, ke kterému v září tohoto roku přistoupil Karim Khan, je možné považovat minimálně za nešťastný. MTS tímto způsobem ztrácí další část své důvěryhodnosti a ukazuje, že není zcela apolitický a nezávislý. Pokud bude další rozhodování OTP mířit podobným směrem, pravděpodobně můžeme čekat oprávněnou nedůvěru vůči fungování takto nakloněného soudu.

Zdroje

- Amnesty International. 2021. Afghanistan: ICC prosecutor's statement on Afghanistan jeopardises his Office's legitimacy and future: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/10/IO5348422021ENGLISH.pdf>
- Anderson, Janet. Afghanistan: a war of positions at the ICC. Justice Info. 2021: <https://www.justiceinfo.net/en/83498-afghanistan-war-of-position-icc.html>
- Berg, Stephanie van den; Deutsch, Anthony. War crimes prosecutor would not focus on U.S. forces in new Afghanistan probe. Reuters. 2021: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/icc-prosecutor-seeks-authorisation-resume-afghanistan-war-crimes-investigation-2021-09-27/>
- DW News. 2021. ICC under fire for seeking Afghanistan probe without US focus: <https://www.dw.com/en/icc-under-fire-for-seeking-afghanistan-probe-without-us-focus/a-59325722>
- Evenson, Elizabeth. US Again Threatens International Criminal Court. Human Rights Watch. 2020: https://www.hrw.org/news/2020/03/19/us-again-threatens-international-criminal-court?fbclid=IwAR3xOJvxxrz6_cJJ38UsHWBSF7tfY4HNQ-KdNZBqQ1I4YSKqkbUkIpVU1Sas
- Mezinárodní trestní soud. 2021. Statement of the Prosecutor of the International Criminal Court, Karim A. A. Khan QC, following the application for an expedited order under article 18(2) seeking authorisation to resume investigations in the Situation in Afghanistan. Haag: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=2021-09-27-otp-statement-afghanistan>
- Trahan, Jennifer. Prosecutor De-Prioritizes ICC Investigation of US Torture Program. Opinio Juris. 2021: <http://opiniojuris.org/2021/10/01/prosecutor-de-prioritizes-icc-investigation-of-us-torture-program/>
- Úřad žalobce MTS. 2017. Situation in The Islamic Republic of Afghanistan: Public redacted version of "Request for authorisation of an investigation pursuant to article 15". Haag: https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2017_06891.PDF
- Úřad žalobce MTS. 2019. Situation in The Islamic Republic of Afghanistan: Prosecution Appeal Brief. Haag: https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2019_05822.PDF#page=56

Fotografie

- [1] Mike Pompeo, autor: Gage Skidmore, 19. července 2021, zdroj: Flickr, CC BY-SA 2.0, editace: ořez.
- [2] AFGHANISTAN-US-UNREST-MARINES-ANNIVERSARY, autor: AFP PHOTO/DAVID FURST, 6. října 2009, zdroj: Flickr, CC BY-NC-ND 2.0, editace: ořez.

Podle MTS měli v Afghánistánu spáchat zločiny i Američané [2]

Přípravný senát Mezinárodního trestního soudu autorizoval zahájení vyšetřování situace na Filipínách

Tomáš Münzberger

Válka proti drogám, kterou na Filipínách vyhlásil Rodrigo Duterte při převzetí prezidentského úřadu, započala v roce 2016. Již předtím si Duterte jako starosta města Davao osvojil nemilosrdné praktiky v boji proti drogovým dealerům, které k dnešnímu dni čítají desítky tisíc obětí. Přípravný senát Mezinárodního trestního soudu nyní posvětil zahájení plného vyšetření Duterteho války proti drogám.

Duterte se dostal k moci právě se slibem nemilosrdného úderu, který měl zemi zbavit drog. Během kampaně se nechal slyšet, že počet těl v Manilském zálivu nakrmí spoustu ryb. Od jeho nástupu v roce 2016 bylo zavražděno na dvanáct až třicet tisíc občanů v souvislosti s protidrogovými operacemi. Odhady počtu obětí se liší také z důvodu manipulací s daty státem. Mnoho rodin ze strachu z odvety v podobě obtěžování ze strany policie příčinu úmrtí ani nenahlásilo. Mezi oběti patří také nejméně 73 dětí.

Human Rights Watch potvrzuje, že válka proti drogám nadále pokračuje. Policejní orgány se nyní navíc zaměřují také na aktivisty, kteří proti ní bojují. Duterte otevřeně prohlašoval, že policisté mohou zabíjet, cítí-li se v nebezpečí a slíbil udělit milost každému, kdo by byl odsouzen. Do září tohoto roku došlo k odsouzení pouze tří policistů v případě vraždy sedmnáctiletého chlapce, která byla zachycena na kameru.

Cíl bývalé žalobkyně v rukou jejího nástupce

Bývalá žalobkyně Mezinárodního trestního soudu (dále jen „MTS“) Fatou Bensouda těsně před svým odchodem uzavřela své předběžné vyšetřování se závěrem, že je rozumný důvod se domnívat, že došlo ke spáchání vražd jako zločinu proti lidskosti. Z dostupných informací podle ní vyplývá, že členové státní policie a další osoby s nimi spolupracující nezákonně zabili tisíce osob. Požádala proto přípravný senát MTS o autorizaci plného vyšetření celé záležitosti.

Rodrigo Duterte [1]

Přípravný senát v září tohoto roku souhlasil s názorem žalobkyně, že existuje rozumný důvod domnívat se, že došlo ke spáchání vraždy jako zločinu proti lidskosti. Zabývat se však žalobce bude také zprávami o mučení a nelidských činech, věznění a dalších vážných omezení svobody, násilnými zmizeními a sexuálním násilím. Senát shledal, že operaci nelze označit za vymáhání práva. Vraždy, které má na svědomí válka proti drogám, nejsou legitimní a nemůže se jednat o pouhé excesy legitimní operace. Vyšetřování provede nový žalobce Karim Khan, který to potvrdil ve svém prohlášení.

Odstoupení od Římského statutu

V březnu 2019, rok po doručení oznámení o odstoupení, se Filipínská republika oficiálně zbavila postavení smluvní strany Římského statutu. Soudci přípravného senátu však potvrdili názor žalobkyně, že jurisdikce nad zločiny spáchanými v období před odstoupením zůstává. Předmětem vyšetřování bude tedy Duterteho válka proti drogám v letech 2016 až 2019.

MTS se bude zabývat také mimosoudními popravami z let 2011 až 2016 vykonanými skupinou policistů a tzv. smrtícím oddílem města Davao. Místní

organizace eviduje 1424 poprav bez soudního řízení během dvacetiletého období, kdy byl starostou právě Duterte před svým zvolením prezidentem.

Duterteho strategie vůči vyšetřování MTS

Podle mluvčího prezidenta Duterte nereagoval na rozhodnutí přípravného senátu MTS, jelikož od počátku počítá s tím, že dříve zemře, nežli se postaví před mezinárodní soud. Právní zástupce prezidenta oznámil, že prezidentova administrativa nebude s vyšetřováním spolupracovat a vyšetřovatelům nebude umožněn vstup do země.

Tato taktika se Dutertemu však nemusí vyplatit. Na to upozornil také děkan Právnické fakulty Filipínské univerzity. Nemožnost osobního vyšetřování povede k vyšetřování na dálku, které může proběhnout daleko rychleji.

V roce 2022 čekají Filipíny prezidentské volby, ve kterých Duterte již nemůže obhájit svůj mandát. Má však v plánu stát se viceprezidentem, což by mu pomohlo vyhnout se případnému vnitrostátnímu stíhání. Duterte se na Filipínách nadále těší velké popularitě, a to i spolu se svou dcerou, která je současnou starostkou města Davao. Stejně jako její otec před volbami však zatím i ona popírá úmysl kandidovat na prezidentský úřad.

Filipíny jako právní stát?

Překvapivá změna nastala v říjnu tohoto roku. Ministr spravedlnosti oznámil, že bude vyšetřeno více než šest tisíc úmrtí. K těm došlo během policejních operací, po kterých byli policisté očištěni v rámci vnitřního policejního vyšetřování. Pokud to dovolí čas a prostředky, mají být prověřeny další tisíce podobných případů.

Protest proti filipínské válce proti drogám v New Yorku [2]

Současně s prohlášením zveřejnilo ministerstvo také detaily 52 případů, které již vyšetřilo. Policisté používali nadměrnou sílu, stříleli na podezřelé z velké blízkosti, nebo chyběly relevantní zdravotní a policejní záznamy. Je potřeba podotknout, že mezi doporučené tresty za taková pochybení patří suspendace, degradace nebo propuštění policisty.

Spravedlnost v rukou MTS

Rodiny obětí si přejí zadostiučnění v podobě trestu právě pro Duterteho, který operace inicioval a slíbil milost komukoliv, kdo se na nich podílí. Mezinárodní trestní soud by měl ve stíhání strůjců zvěrstev zabývat nadále, protože právě započatá vnitrostátní řízení nemají v úmyslu toho dosáhnout. Duterte může nadále ovládat zemi, pomoci své dceři na prezidentský post a vyhnout se odpovědnosti na Filipínách. Je však zjevné, že vyšetřování ze strany MTS proběhne, a bude tedy zajímavé sledovat, nakolik se Dutertemu bude prostřednictvím nespolupráce dařit odpovědnosti vyhýbat.

Zdroje

Rebecca Ratcliffe, ICC authorises full inquiry into Rodrigo Duterte's 'war on drugs', The Guardian, 15. září 2021 <https://www.theguardian.com/world/2021/sep/15/icc-authorises-full-inquiry-rodrico-duterte-war-on-drugs-philippines>

Mezinárodní trestní soud, Statement of the Prosecutor of the International Criminal Court, Karim A. A. Khan QC, following judicial authorisation to commence an investigation into the Situation in the Republic of the Philippines, 7. října 2021, <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=2021-09-07-icc-prosecutor-statement-philippines>

Mezinárodní trestní soud, Situation in the Philippines: ICC Pre-Trial Chamber I authorises the opening of an investigation, 15. září 2021 <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=PR1610>

Ted Regencia, ICC to open full investigation into Duterte's 'war on drugs', Aljazeera, 15. září 2021 <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/15/philippines-icc-agrees-to-probe-dutertes-war-on-drugs>

Karen Lema, Philippines to review thousands more 'drug war' killings, Reuters, 20. října 2021 <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/philippines-review-thousands-drugs-war-killings-if-time-justice-minister-2021-10-20/>

Fotografie

- [1] Duterte_Philippines_President_Business_Forum_03, autor: Jeon Han, Republic of Korea, 5. červen 2018, zdroj: Flickr, CC BY-SA 2.0, editace: ořez.
- [2] Philippines Drug War Protest #2, autor: VOCAL-NY (Voices of Community Activists & Leaders), 11. října 2016, zdroj: Flickr, CC BY 2.0, editace: ořez.

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Vedoucí sekce: Monika Hanych a Hubert Smekal

Uznání svazků osob stejného pohlaví: historický okamžik nejen pro ruskou komunitu LGBTQI+?

Martin Mišek

Evropský soud pro lidská práva rozhodl ve věci Fedotova proti Rusku. Ruská federace znovu porušila práva komunity LGBTQI+ tím, že neposkytla párům osob stejného pohlaví příležitost, aby jejich vztahy místní úřady formálně uznávaly. Rozsudek, který lze označit za historický, představuje vítaný vývoj v této problematice.

Více než deset let přesvědčování

Ruská aktivistka Irina Fedotová v březnu roku 2009 vyvěsila v blízkosti budovy střední školy v Rjazani plakáty s nápisem „Homosexualita je normální“ a „Jsem hrdá na svou homosexualitu“. Účelem této akce podle ní bylo podpořit toleranci vůči komunitě LGBTQI+ v Rusku. Nicméně ruská policie její akci přerušila a Fedotová v dubnu 2009 obdržela správní pokutu za konání veřejné akce zaměřené na propagaci homosexuality mezi mladistvými. Ve stejném roce se aktivistka pokusila uspořádat spolu s dalšími jednotlivci Gay Pride v Moskvě. Přestože se mělo jednat o pokojné shromáždění, moskevské

Rusko musí nově uznat svazky stejnopohlavních párů [2]

Ruské úřady v minulosti zakázaly konání akce Gay Pride [1]

úřady jej zakázaly. Jasně „ne“ úřady řekly i na potenciální svatbu s její partnerkou Irinou Šepitkovou.

Za „propagandu homosexuality mezi mladými“ Fedotová obdržela pokutu v hodnotě 1 500 ruských rublů (v přepočtu 460 českých korun). K okresnímu soudu v Rjazani však podala odvolání. Kromě zpochybnění neplatnosti rozsudku požádala o posouzení slučitelnosti celé situace s články 19 a 29 ústavy, které zakazují diskriminaci na základě sociálního postavení a zaručují právo svobody myšlení a projevu. Následoval dlouhý proces soudních líčení, při kterém se problematika stejnopohlavního manželství a práv komunity LGBTQI+ dostala i k Ústavnímu soudu Ruské federace.

Případem se později zabýval Mezinárodní výbor právníků

Jelikož se spor mezi Fedetovou a ruskými soudy stále prohluboval, vyjádřil se k němu i Mezinárodní

výbor právníků. Užití práv vyplývajících z Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod („Úmluva“) dle Výboru zahrnuje i svobodu projevu LGBTQI+ jednotlivců. Jakákoli omezení vyjadřování sexuality musí být totiž z hlediska sexuální orientace neutrální a sexualita nemůže být základem pro omezení svobody projevu. Proto trestání „veřejných akcí zaměřených na propagandu homosexuality“ nelze ospravedlnit.

Mezi lety 2009 a 2013 se celkem tři páry stejného pohlaví, včetně Fedotové a Šepitkové, snažily u místních matrik požádat o svolení k manželství. Ruské úřady ke změně legislativy nepřimělo nic, ani vnější mezinárodní tlak. Úřady se neustále opíraly o článek 1 ruského zákoníku o rodině, který odkazoval na manželství jako na „dobrovolný manželský svazek mezi mužem a ženou“. Protože páry nebyly tvořeny „mužem a ženou“, jejich žádosti o uzavření manželství nebylo možné vyřídit.

Žaloba se dostala do Štrasburku

Stěžovatelé u ESLP poukazovali na to, že byli diskriminováni na základě své sexuální orientace, jelikož neměli prostředky k zajištění právního základu pro své vztahy, a proto jim nebylo umožněno uzavřít manželství. Páry vycházely z článku 8 Úmluvy a z článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy. Jádrem stížnosti byla potřeba získat určitou formu

Historický rozsudek znamená velký posun vpřed [3]

obecného právního uznání svazků stejnopohlavních párů, aby odeznělo právní vakuum způsobující nedostatečnou ochranu jejich práv.

Při zkoumání případu Soud uvedl, že článek 8 výslovně neukládá smluvním státům povinnost formálně uznat svazky osob stejného pohlaví. Nicméně je důležité najít rovnováhu mezi zájmy párů stejného pohlaví a široké společnosti. V důsledku toho Soud rozhodl, že tato situace vytváří konflikt mezi sociální realitou stěžovatelů, kteří žijí v partnerských vztazích založených na vzájemné náklonnosti, a zákonem, který nechrání jejich potřeby. Následkem toho mohou být vážné každodenní překážky pro páry stejného pohlaví. Soud tak jednoznačně potvrdil existenci pozitivního závazku vyplývajícího z článku 8 k uznání svazků osob stejného pohlaví, ať už manželstvím nebo jinými formami.

Reakce z Ruska

Ruská vláda se odkázala na průzkum Ruského centra pro výzkum veřejného mínění. V roce 2015 se 15 % ruské populace domnívalo, že homosexuálové jsou obyčejní lidé, ale raději s nimi nechtějí žádný kontakt. Dále si 20 % Rusů myslelo, že homosexualita je nemoc a 20 % obyvatel považovalo homosexuály za nebezpečné lidi, kteří by měli být izolováni od společnosti. Navíc se zvýšil počet lidí, kteří byli proti sňatkům osob stejného pohlaví, a to z 38 % v roce 1995 na 80 % v roce 2015.

Soud vzal na vědomí tvrzení ruské vlády, že většina Rusů nesouhlasí se svazky stejného pohlaví, nicméně připomněl svůj ustálený názor, že by bylo neslučitelné se základními hodnotami Úmluvy, pokud by byl výkon práv menšinových skupin podmíněn rozhodnutím a názorem většiny.

Poučení pro ostatní státy?

Ačkoli může být Ruská federace s rozsudkem jakkoli nespokojená, Evropský soud pro lidská práva jasně potvrdil, že Rusko opětovně porušilo práva komunity LGBTQI+. ESLP nyní vyžaduje právní ochranu stejnopohlavních svazků od všech členských států, nicméně může se tak stát manželstvím nebo jakoukoliv jinou formou jako je třeba registrované partnerství. Je však nepředvídatelné, zda se státy, které v současné době neposkytují právní uznání párům osob stejného pohlaví, budou tímto

rozhodnutím řídit. Nicméně je jasné, že se jedná o významný krok vpřed.

Zdroje

Equal Rights Trust. 2012. Case Summary: Irina Fedotova v Russian Federation. Londýn: Equal Rights Trust ([https://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Case%20Summary%20Irina%20Fedotova%20v%20Russian%20Federation%20\(HRC%20Communication\)-%20Final.pdf?utm_content](https://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Case%20Summary%20Irina%20Fedotova%20v%20Russian%20Federation%20(HRC%20Communication)-%20Final.pdf?utm_content)).

Evropský soud pro lidská práva. 2021. CASE OF FEDOTOVA AND OTHERS v. RUSSIA. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-211016>).

International Covenant on Civil and Political Rights. 2012. Communication no. 1932/2010 : Human Rights Committee : views adopted by the Committee at its 106th session, 15 October-2 November 2012. Ženeva: UN. Human Rights Committee (<https://digitallibrary.un.org/record/739122#record-files-collapse-header>).

Poppelwell-Scevak, Claire. Here We Go Again? Is Fedotova and Others Just Splitting Hairs When It Comes to Same-Sex Couples? Strasbourg Observers. 5. října 2021 (<https://strasbourgobservers.com/2021/10/05/here-we-go-again-is-fedoto>

[va-and-others-just-splitting-hairs-when-it-comes-to-same-sex-couples/](https://strasbourgobservers.com/2021/10/05/here-we-go-again-is-fedoto)).

Fedele, Giulio. The (Gay) Elephant in the Room: Is there a Positive Obligation to Legally Recognise Same-Sex Unions after Fedotova v. Russia? EJIL: Talk!. 23. července 2021 ().

Fotografie

- [1] Marcha del Orgullo LGBT 2018 - Santiago, Chile 1, autor: B1mbo, 23. června 2018, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [2] Demonstration in favour of same sex marriage about Obergefell v. Hodges in front of SCOTUS 06, autor: jordanuhl7, 28. dubna 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0, editace: ořez.
- [3] Cour européenne des droits de l'homme (Strasbourg) (2), autor: Gzen92, 8. listopadu 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [4] Moscow - Entrance of Red Square, autor: Bart Slingerland (Rex), 22. srpna 2007, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.

Na rozsudek konzervativní Rusko zareagovalo negativně [4]

Kočnerovy odposlechy: Neúspěch ve sporu s Europolem u Soudního dvora EU

Barbora Bromová

Marián Kočner, slovenský podnikatel vyšetřovaný v souvislosti s nájemnou vraždou investigativního novináře Jána Kuciaka a Martiny Kušnírové, neuspěl se svou žalobou u Tribunálu Soudního dvora Evropské unie. Napadal u něj shromažďování a následné zveřejnění odposlechů pořízené Europolem i údajné zařazení Kočnerova jména na seznam jedinců napojených na místní mafii.

Před Tribunálem Soudního dvora Evropské unie napadl Kočner dvě vzájemně související aktivity Evropského policejního úřadu (Europolu) - podle Kočnerova tvrzení bylo jimi porušeno jeho právo na soukromí ukotvené v Listině základních práv Evropské unie i v evropském nařízení týkající se zpracovávání osobních dat. Šlo primárně o únik informací z utajených odposlechů pořízených v rámci vyšetřování vraždy Jána Kuciaka a jeho snoubenky Martiny Kušnírové, která otřásla Slovenskem v únoru 2018.

Souhrn citlivých informací z vyšetřování, včetně zařazení Kočnera na údajný celoevropský „seznam mafiánů“, který se dostal ke slovenským médiím a umožnil tak řadu nelichotivých článků a tvrzení. Kočner před Tribunálem vyčíslil vzniklou škodu na sto tisíc eur (v přepočtu přes 2,5 milionu korun). Kočner tuto chybu přičítal právě Europolu, který podle něj měl zajišťovat ochranu citlivých informací, a měl by tak finančně vynahradit škodu vzniklou jejich únikem.

Tribunál chybu Europolu nenašel

Koncem září Tribunál Kočnerovu žalobu zamítl s tím, že nelze právoplatně dokázat, že za zveřejnění těchto citlivých informací médiím mohl právě Europol. V době, kdy se začaly ve veřejném prostoru informace o kauze objevovat, totiž měly informace k dispozici i slovenské vyšetřovací orgány, které mohly být zdrojem pro slovenská média.

Kočner u evropských soudců neuspěl ani s tvrzením, že Europol nechal neoprávněně zveřejnit seznam osob podezřelých z napojení na mafiánské

Marian Kočner se svou žalobou o odškodné u evropského soudu neuspěl [1]

sítě, na kterém údajně figurovalo jeho jméno. Tento seznam měl pak poskytnout podnět slovenským novinářům, kteří začali ve svých článcích Kočnera označovat jako mafiána. Soud ale toto tvrzení odmítl s tím, že není vůbec jisté, jestli takový seznam Europol kdy vypracoval. Poznamenal také, že někteří komentátoři veřejného dění označovali Kočnera za mafiána i před začátkem samotného vyšetřování jeho kauzy evropskou policií. Tribunál tedy odmítl přiznat odškodnění jakékoliv škody, které Kočner po Europolu před soudem požadoval.

Směnky, vraždy, ovlivněné vyšetřování

Marián Kočner si právě odpykává dlouholetý trest za padělání smének v hodnotě necelých 1,75 miliard korun, kterými podle prokurátorů plánoval ovlivňovat slovenskou televizní stanici Markíza. Doposud nejzávažnějšími obviněními, kterým čelí, jsou podezření z nájemné vraždy novináře Jána Kuciaka a jeho snoubenky Martiny Kušnírové, či další plánované vraždy slovenských prokurátorů a právníka, které se nakonec neuskutečnily. Ani tím ale jeho soudní trable nekončí: v srpnu 2021 seděl Kočner znovu ve slovenské soudní síni a čelil obvinění z ma-

ření spravedlnosti. Slovenský soud upřesnil, že čin bude posuzovat jako podezření z křivé výpovědi a křivé přísahy.

Právě případ vraždy Kuciaka a Kušnírové z roku 2018 dostal Kočnera i jeho komplice, Tomáše Szabóa, Alenu Zsuzsovou, a Zoltána Andruskóa, do hledáčku slovenských i nadnárodních policejních orgánů. I když slovenský specializovaný trestní soud zprostil minulý rok Kočnera a Zsuzsovou obžaloby, po odvolání prokurátorů tento osvobozující verdikt zrušil slovenský Nejvyšší soud. „*Soud prvního stupně rozhodl předčasně a náležitě nezjistil skutkový stav a nevypořádal se se všemi okolnostmi důležitými pro rozhodnutí. Rozhodnutí tedy náležitě nezduvodnil,*“ komentoval rozhodnutí z letošního června předseda trestního senátu Nejvyššího soudu Peter Paluda. Marián Kočner si tak na soudní lavici ještě chvíli posedí, aniž by se mohl těšit na odškodnění z nizozemského Haagu, kde sídlí centrála Europolu.

Tribunál Soudního dvora Evropské unie rozhodl v neprospěch Kočnera [2]

Zdroje

- General Court of the European Union, Press Release No 165/21: The General Court dismisses the action brought by M. Kočner against Europol in the context of the investigation into the murder of the journalist J. Kuciak and his fiancée M. Kušnírová. Press and Information. 29 září 2021 (<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2021-09/cp210165en.pdf>).
- Official Journal of the European Union, Action brought on 18 August 2020 — Kočner v Europol (Case T-528/20), C 339/29, 12. října 2021 (<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62020TN0528:EN:PDF>).
- Novák, L. Slovenský podnikatel Kočner opět stanul před soudem. Je obviněn z ovlivňování vyšetřování své kauzy. iRozhlas – Zprávy ze světa, 10. srpna 2021 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/slovensko-soud-marian-kocner-vysetrovani-ovlivnovani-smenky-motaky_2108101501_tzr).
- ČTK, Nejvyšší soud SR zrušil osvobozující verdikt v případě vraždy Jána Kuciaka, Advokátní Deník Online. 16. června 2021 (<https://advokatnidenik.cz/2021/06/16/nejvyssi-soud-sr-zrusil-osvobozujici-verdikt-v-pripadu-vrazdy-jana-kuciaka/>).

Fotografie

- [1] SF-IMG 0877-MarianKocner 01, autor: Slavomír Frešo, 5. dubna 2016, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [3] European Court of Justice (ECJ) in Luxembourg with flags 0017 (1674479483), autor: Cédric Puisney from Brussels, Belgium, 18. listopadu 2006, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0, editace: ořez.

Aktuality evropské sekce: říjen 2021

Eliška Hůlová

SDEU: španělský systém sociálního zabezpečení je diskriminační

Španělská úprava sociálního zabezpečení pro osoby pracující v domácnosti je podle generálního advokáta Szpunara v rozporu s právem EU. Zvláštní legislativa je vylučuje z programů na ochranu proti nezaměstnanosti. Podle Szpunara má opatření původ v genderových stereotypech, které navíc ještě prohlubuje. Až 95 % z těchto pracovníků totiž tvoří ženy. Jedná se tedy podle něj o nepřímou diskriminaci na základě pohlaví. Obstát by neměly ani argumenty španělské vlády, že cílem opatření je boj proti nelegální práci a podvodům. Konečnou odpověď na předběžnou otázku ale dá až Soudní dvůr.

ESLP: sexuální orientace rodiče nemá rozhodovat určení péče o dítě

Polské soudy se dopustily diskriminace, když odebraly matce dítě z péče a svěřily jej otci. Jedním z hlavních důvodů byl totiž vztah matky s jinou ženou. Přestože oba rodiče prokázali srovnatelné schopnosti pečovat o dítě, polské soudy se soustředily na sexuální orientaci matky. Nakonec uzavřely, že matka se příliš věnuje vztahu se svou přítelkyní a že pro sedmiletého syna je „důležitější role otce pro vytvoření mužského vzoru“. Podle ESLP tak došlo k odlišnému zacházení ve srovnání s jinými rodiči bojujícími o svěření dítěte do péče a tedy k porušení čl. 14 ve spojení s čl. 8. Úmluvy.

SDEU: překládání soudců jako další zásah do nezávislosti polské justice

Další milník v polsko-unijním sporu o nezávislost justice přinesl rozsudek Soudního dvora ze začátku října. Tématem tentokrát bylo přeložení soudce na jiné oddělení bez jeho souhlasu. Takové jednání může porušovat principy neodstranitelnosti soudců a soudní nezávislosti. Kromě toho ale Soudní dvůr posuzoval také rozhodnutí soudce Komory pro mimořádnou kontrolu a veřejné záležitosti o zamítnutí odvolání podaného přeloženým soudcem.

Nová zpráva agentury FRA řeší stav základních práv migrantů [1]

Způsob jmenování soudců do této Komory dlouhodobě vyvolává otázky ohledně jejich nestrannosti a nezávislosti. Podle Soudního dvora by tedy měl polský Nejvyšší soud, který se na Lucemburk obrátil s předběžnou otázkou, toto rozhodnutí prohlásit za neplatné.

ESLP: Rusko neposkytuje dostatečnou ochranu před kybernetickým násilím

V případě Volodina proti Rusku (č. 2) ESLP shledal, že ačkoliv ruské orgány disponovaly nástroji k prošetření násilí spočívajícím ve zveřejňování intimních fotografií, zakládání falešných profilů a vyhrožování, jejich postup nebyl dostatečně rychlý a účinný. Průtahy vedly až k promlčení trestního stíhání a chyběla dostatečná opatření, která by měla na pachatele odrazující účinek. To vše zpochybňuje schopnost Ruska ochránit ženy před kybernetickým násilím. Podle Soudu tak došlo k porušení povinnosti zajistit ochranu soukromého a rodinného života podle článku 8 Úmluvy.

FRA: Nová zpráva o stavu základních práv migrantů

Agentura Evropské unie pro základní práva (FRA) vydala zprávu o stavu základních práv migrantů přicházejících do Evropy. Zpráva zahrnuje členské státy EU i kandidátské země, které jsou nejvíce zasázeny migrací. Znepokojení vyvolávají zejména násilné pushbacky, zadržování dětí a nedostatečná zdravotní péče v řadě států.

ESLP má novou soudkyni za Českou republiku

Na závěr ještě aktualita, kterou jste jistě zaznamenali, ale která by neměla chybět: Parlamentní shromáždění Rady Evropy zvolilo novou soudkyni ESLP za Českou republiku. Bude jí soudkyně Ústavního soudu Kateřina Šimáčková. V úřadu vystřídá Aleše Pejchala v prosinci 2021. Gratulujeme!

Zdroje

Soudní dvůr Evropské unie. Návrh generálního advokáta ve věci C-389/20 TGSS (nezaměstnanost pracovníků v domácnosti), 30. září 2021 ([https://curia.europa.eu/juris/document/docu-](https://curia.europa.eu/juris/document/docu-ment.jsf?text=&docid=246805&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=24455784)

[ment.jsf?text=&docid=246805&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=24455784](https://curia.europa.eu/juris/document/docu-ment.jsf?text=&docid=246805&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=24455784)).

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci X. proti Polsku, 16. září 2021 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-211799>).

Soudní dvůr Evropské unie. Rozsudek ve věci C-487/19, W.Ž. (Komora pro mimořádnou kontrolu a veřejné záležitosti Nejvyššího soudu - jmenování), 6. října 2021 (<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=247049&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=24458204>).

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Volodina proti Rusku (č. 2), 14. září 2021 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-211794>).

Agentura Evropské unie pro základní práva. Migration: Key fundamental rights concerns, 24. září 2021 (https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-migration-bulletin-2_en.pdf).

Parlamentní shromáždění Rady Evropy. Volba soudce Evropského soudu pro lidská práva - výsledky, 28. září 2021 (<https://assembly.coe.int/LifeRay/APCE/pdf/Communication/2021/20210928-ElectionECHRCzech-BIL.pdf>).

Fotografie

[1] Macedonia refugees 5, autor: Seth Frantzman, 10. září 2015,

zdroj: Flickr, CC BY-NC-ND 2.0, editace: ořez.

[2] Maid, autor: Carlos Ebert, 13. ledna 2012, zdroj: Flickr, CC BY 2.0, editace: ořez.

Španělský systém sociálního zabezpečení diskriminuje pracovníce v domácnosti [2]

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Editace článků sekce: Nela Černota

Parlamentní volby v Rusku doprovázela cenzura i podvody

Aneta Navrátilová

V polovině září se v Rusku konaly parlamentní volby, ve kterých občané volili 450 členů dolní komory ruského parlamentu. Podle očekávání obhájila většinu mandátů ve Státní dumě vládnoucí strana Jednotné Rusko. Volby však doprovázela cenzura i četné podvody.

Volby do Státní dumy

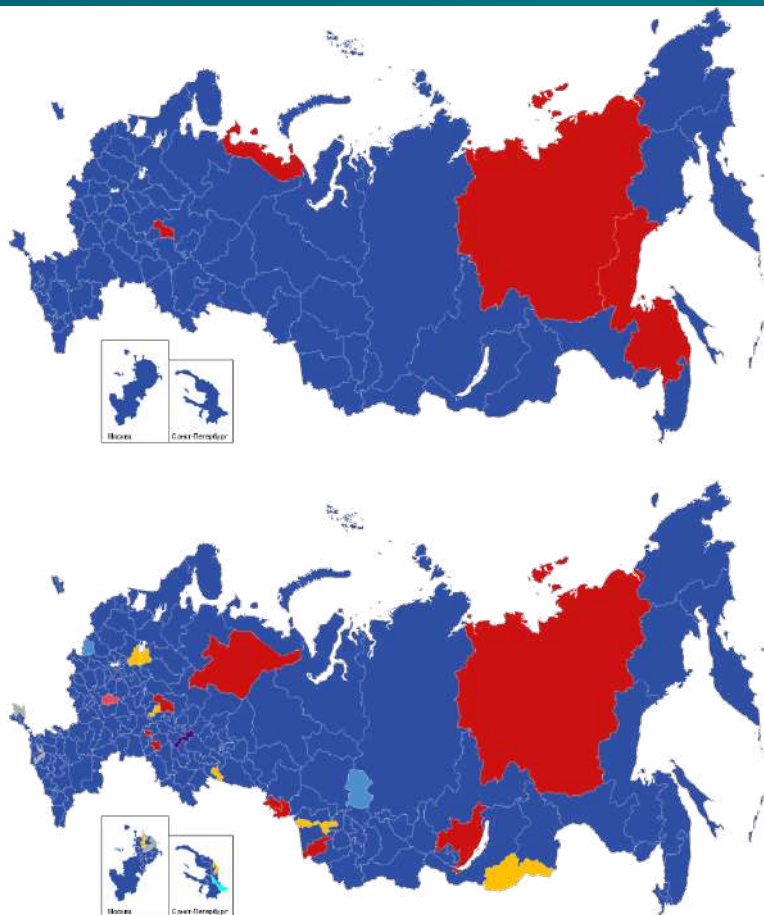
Vládní strana Jednotné Rusko, která je blízká prezidentovi Vladimíru Putinovi, obhájila v letošních podzimních volbách většinu mandátů v dolní komoře (Státní dumě) ruského Federálního shromáždění. V té obsadí Jednotné Rusko 324 z celkových 450 křesel. Díky tomu disponuje dvoutřetinovou většinou hlasů, která je potřebná pro případnou změnu ústavy.

Druzí skončili komunisté se ziskem 57 mandátů, třetí pak strana Spravedlivé Rusko, která obsadí 27 křesel v dolní komoře parlamentu. Liberálně demokratická strana Ruska získala 21 mandátů a nedávno založená strana Noví lidé obsadí 13 postů. Vlast, Strana růstu a Občanská platforma budou mít každá po jednom zástupci.

Nutno uvést, že doposud zmíněné strany jsou všechny proputinovsky nakloněné, opoziční Komunisté Ruska a sociálně liberální strana Jabloko neobdrželi žádné mandáty.

O obsazení poloviny křesel v dolní komoře se v Rusku rozhoduje na základě většinového systému v jednomandátových obvodech. O druhé polovině mandátů pak občané rozhodují proporčně prostřednictvím federálních kandidátek. Křesla ve Státní dumě pak náleží těm stranám, které překročí 5% hranici voličské podpory.

Strana Jednotné Rusko získala většinu mandátů, a to i přesto, že šla do politického boje s nejhroššími předvolebními preferencemi za celou svou

Mapa ruských volebních okrsků. Modrou barvou je vyznačena vítězná strana Jednotné Rusko [1]

dvacetiletou existenci. Několik málo týdnů před volbami se dokonce zdálo, že nepomůže ani předvolební finanční příspěvek některým skupinám ruského obyvatelstva. Ten dostali například důchodci. Konečný zisk dvou třetin všech křesel ve Státní dumě ale umožní vládní straně pokračovat v dosavadní “putinovské” politice.

Represe vůči opozici a cenzura

Samotnému konání voleb předcházely měsíce represí vůči opozici. Ruské státní úřady před volbami zajistily, aby nejvýznamnější kritici současné vlády nemohli v letošních podzimních volbách vůbec kandidovat. Jednalo se především o spojence aktuálně uvězněného politického aktivisty Alexeje Navalného. Nezávislí kandidáti tak byli zatýkáni už jen za to, že projevíli zájem se zářijového klání zúčastnit. Zatýkáni byli podle nově přijatých zákonů. Ti, kteří nebyli uvězněni, museli zemi opustit. Opozice pak od samotného okamžiku skončení

voleb kritizovala jejich samotný průběh a upozorňovala na četné volební podvody.

Podporovatelé Alexeje Navalného přišli se strategií tzv. chytrého hlasování, která byla postavená na mobilní aplikaci a video-platfórmě. Obě technologické vychytávky měly svým uživatelům a potenciálním voličům usnadnit rozhodování ve volbách ve smyslu poskytnutí doporučení, pro koho volit, tak, aby byla strana Jednotné Rusko co nejvíce oslabena.

Aplikace pro taktické hlasování, která se snažila směřovat opoziční hlasy k nejsilnějším odpůrcům vládnoucí strany, ale byla odstraněna z internetových obchodů společnosti Google i Apple, a to po nátlaku ze strany ruských regulačních orgánů. Oficiálním důvodem pro odstranění aplikace měl být „ilegální“ obsah na platformách. Obě společnosti jsou proto ze strany opozice kritizovány za zavádění cenzury i ochotu ustupovat autoritářským krokům ruské vlády a jejím pokusům zasahovat do šíření informací uvnitř státu.

Volební podvody a falšování hlasů

Zpravodajské agentury rovněž informovaly o rozsáhlých podvodech doprovázejících hlasování. Docházet mělo k porušování volebních pravidel i falšování hlasů. Na sociálních sítích byla dokonce sdílená videa zachycující členy volebních komisí při vhazování celých balíčků hlasovacích lístků do volebních urn. Zveřejněny byly také záběry z desítek dalších volebních místností, kde došlo k velice podobným incidentům.

Zpravodajské agentury a kritici vládní strany také poukazují na skutečnost, že se letošní parlamentní volby konaly tři dny, přestože se běžně konají pouze jeden den. Zatímco ruské úřady toto rozhodnutí hájí jako opatření přijaté v reakci na stále se šířící onemocnění COVID-19, dle kritiků se jednalo o účelový krok, který měl ztížit monitorování průběhu hlasování.

Další novinkou letošních voleb byla možnost elektronického hlasování v celkem sedmi ruských regionech, které však obdobně doprovázely určité nejasnosti. Elektronické hlasování nebylo příliš transparentní, kontrolní mechanismy nefungovaly, upozorňovaly nezávislé skupiny pro monitoring voleb.

Nespokojenost ruské politické opozice s konečnými výsledky se tak jeví jako opodstatněná. Zda a kdy se Rusko dočká tolik požadované „změny k lepšímu“, zůstává i nadále nejasné.

Zdroje

Access Now. Not good enough: Apple, Google bow to government pressure, censor content during Russian elections. 21. září 2021 (<https://www.accessnow.org/apple-google-censor-russian-elections/>)

Balmforth, Tom. Navalny allies accuse YouTube, Telegram of censorship in Russian election. Reuters. 19. září 2021 (<https://www.reuters.com/world/europe/navalny-allies-accuse-telegram-censorship-russian-election-2021-09-18/>)

ČT24. Jednotné Rusko si po volbách udrželo dvoutřetinovou většinu v parlamentu. 20. září 2021 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3372742-po-secteni-poloviny-hlasu-vede-ve-volbach-do-statni-dumy-vladni-jednotne-rusko>)

iRozhlas.cz. Komise oficiálně potvrdila výsledky voleb v Rusku. Jednotné Rusko má potvrzenou ústavní většinu. 24. září 2021 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rusko-volby-jednotne-rusko-ustavni-vetsina-ustava-statni-duma-parlament-vladimir_2109241627_hyh)

Kratochvíl, Martin. V Rusku se blíží volby. Opozice už teď končí za mřížemi nebo v nucené emigraci. Deník.cz. 15. července 2021 (https://www.denik.cz/ze_sveta/rusko-volby-opozice-zatykani-emigrace-20210714.html)

Roth, Andrew. Apple and Google accused of 'political censorship' over Alexei Navalny app. The Guardian. 17. září 2021 (<https://www.theguardian.com/world/2021/sep/17/apple-and-google-accused-of-political-censorship-over-alexei-navalny-app>)

Fotografie

- [1] 2021 Russian legislative election maps, autor: Gajmar, 20. září 2021, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [2] Election russia 2007 010, autor: Lite, 2. prosinec 2007, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.

Volby v Rusku letos na podzim probíhaly tři dny [2]

Věznice v Guantánamu: dojde s novým americkým prezidentem k vyřešení otázky zadržených osob?

Kristýna Žábojníková

Budoucnost osob ve věznici v Guantánamu na Kubě je i po 20 letech stále nejistá. Z původních 780 osob 39 stále čeká na sdělení svých obvinění nebo propuštění. Dle OSN je tamní situace vážná. Se zvolením nového amerického prezidenta přichází nová naděje na zrušení celého zařízení. Zda k tomu však skutečně dojde, je nejisté.

Lidskoprávní organizace označují detenční věznici v Guantánamu za místo, kde je mezinárodní právo přehlíženo a porušování lidských práv je na denním pořádku. Vězeňské zařízení, nacházející se na území Kuby, je v provozu od roku 2002 s cílem držet osoby podezřelé z páčání či plánování terorismu. Rozhodujícím okamžikem pro jeho zřízení bylo 11. září 2001, kdy teroristická organizace al-Káida podnikla útoky na Světové obchodní centrum v New Yorku.

Lidskoprávní situace ve věznici

Přestože je Guantánamo americkou věznici s umístěnými osobami, z nichž některé naplňují definici válečných zajatců (*prisoners of war*) [1], dochází v ní k porušování práv vyplývajících z Ženevských úmluv, které upravují a zajišťují ochranu osob v rámci ozbrojených konfliktů. Tyto závěry vyplývají ze zpráv zvláštních zpravodajů OSN. Americká vláda zajatce z řad al-Káidy a Tálibánu označila za ilegální bojovníky (*unlawful combatants*), kterým z Ženevských úmluv nevyplývají žádná práva.

Lidskoprávní organizace poukazují na to, že některým zadrženým není zajištěno právo na spravedlivý proces či byli vystavováni praktikám, které měly negativní dopad na jejich fyzické i duševní zdraví. V některých případech naplňovalo zacházení se zadrženými i definici mučení. Vězni byli vystavováni waterboardingu [2] či jim byl odpírán spánek. Závažné porušování práv spočívá i v jejich nucených zmizeních, absenci lékařské péče, a ve zhoršujícím se stavu vězeňského zařízení. Kritici Guantánama tvrdí, že tato zjištění oslabují vnímání USA jako země zakládající si na morálních zásadách a hodnotách.

Současný prezident USA Joe Biden [1]

Od roku 2002 bylo ve věznici celkově drženo 780 osob různých národností, z nichž nejvíce pochází z Afghánistánu, Saúdské Arábie a Jemenu. V průběhu uplynulých 20 let došlo ke snížení stavu na 39 osob. Mezi nimi jsou dva odsouzení za válečné zločiny a 10 obviněných čekajících na soud. Dalších 13 osob čeká na přemístění do jiné země. Zbývající vězněné osoby se v Guantánamu nachází na dobu neurčitou, aniž by jim bylo sděleno konkrétní obvinění či informace ohledně možnosti jejich propuštění. Většina těchto vězněných je v Guantánamu držena více než 10 let, někteří dokonce patří mezi první zatčené z roku 2002.

Proces přemístění či propuštění vězňů vyžaduje velké množství systematické práce, vyjednávání s přijímajícími zeměmi, zajišťování rehabilitačních programů, a dalších souvisejících kroků. Administrativa prezidenta Baracka Obamy za tímto účelem zřídila institut zvláštního zmocněnce, který však byl zrušen bývalým americkým prezidentem Donaldem Trumpem.

Přístup amerických prezidentů

Americká vláda se zabývá otázkou uzavření kontroverzní věznice již několik let. Největší počet vězňů opustilo věznici za vlády George W. Bushe a násled-

ně Baracka Obamy. Celkový počet držených osob se postupně snížil ze 780 na 41. Odlišný přístup k této otázce zastával Donald Trump. Byl to právě on, kdo vydal pokyn k přerušení propouštění a zastavení iniciativ vedoucích k uzavření věznice. Během vlády jeho administrativy došlo k propuštění pouze jednoho zadrženého.

Od současného prezidenta Joa Bidena se naopak očekává snaha navázat na Obamovu iniciativu a uskutečnění dalších kroků vedoucích k propuštění či zajištění dodržování základních práv zadržených osob. Od jeho uvedení do úřadu však uběhlo již několik měsíců a stále nedošlo ke zveřejnění žádných zásadních pokynů k uzavření tohoto zařízení. V červenci tohoto roku byla z Guantánama propuštěna pouze jedna osoba. K Bidenově nečinnosti přispívá i skutečnost, že se USA vypořádávají s pandemií a jejími dopady na ekonomiku, pozornost prezidenta je tak zaměřená na jiné aktuální problémy.

Podle lidskoprávních expertů OSN je situace v Guantánamu alarmující a k jeho uzavření by tak mělo dojít co nejdříve.

Poznámky

- [1] Dle čl. 4 písmena A. odst. 2 Ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci.

- [2] Technika sloužící k vynucení si informace či přiznání. Nevládní organizace Amnesty International ji označuje za jednu z mučících praktik.

Zdroje

- The New York Times. The Guantánamo Docket. 14. října 2021 (<https://www.nytimes.com/interactive/2021/us/guantanamo-bay-detainees.html>).
- Hauslohner, Abigail. Prisoners cleared for transfer remain stuck in the military prison at Guantánamo. The New York Times. 16. října 2021 (https://www.washingtonpost.com/national-security/guantanamo-detainees-transfers-biden/2021/10/16/0373ce48-2e83-11ec-985d-3150f7e106b2_story.html).
- Masters, Jonathan. Guantanamo Bay: Twenty Years of Counterterrorism and Controversy. Council on Foreign Relations. 5. října 2021 (<https://www.cfr.org/article/guantanamo-bay-twenty-years-counterterrorism-and-controversy>).
- Amnesty International. USA: New Amnesty International report details ongoing human rights violations at Guantánamo Bay detention facility. 11. ledna 2021 (<https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2021/01/usa-report-human-rights-violations-guantanamo/>).
- OHCHR. 'Disgraceful' Guantánamo Bay detention facility must be closed now, say UN experts. 11. ledna 2021 (<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26649>).

Fotografie

- [1] Joe Biden, autor: Gage Skidmore, 18. ledna 2020, zdroj: Flickr, CC BY-SA 2.0., editace: ořez.
- [2] "Shut Down Guantanamo" protest, autor: Keith Ivey, 11. ledna 2008, zdroj: Flickr, CC BY-NC-SA 2.0.

Protesty k zavření detenční věznice [2]

Manažer „Hotelu Rwanda“: hrdina rwandské genocidy, či terorista?

Iva Turanová

Rwandský soud poslal na 25 let do vězení Paula Rusesabaginu, který zachránil stovky osob během rwandské genocidy. Důvodem je dle soudu jeho členství v teroristické skupině. Řízení však nesplňovalo standardy spravedlivého procesu.

Paul Rusesabagina

Rusesabagina je nejvíce znám díky filmu „Hotel Rwanda“, který popisuje, jak zachránil více než tisíc lidí. Ti se ukrývali v hotelu, který v hlavním městě Kigali vedl během genocidy probíhající ve Rwandě v 90. letech. Zemi nakonec v roce 1996 opustil, načež se stal kritikem aktuální rwandské vlády.

Rwandská vláda dle lidskoprávních organizací zastrahuje a svévolně zatýká své odpůrce, kteří jsou často vystavováni mučení a nelidskému zacházení. Paul Rusesabagina se proto rozhodl založit opoziční uskupení Hnutí pro demokratickou změnu (*Mouvement rwandais pour le changement démocratique*, MRCDD), jehož součástí je i ozbrojené křídlo známé jako Národní osvobozenecská síla (*Forces de libération nationale*, FLN).

Národní osvobozenecská síla

V roce 2018 natočil Paul Rusesabagina video, ve kterém vyzýval rwandské občany ke změně režimu za použití jakýchkoli dostupných prostředků. Ve stejném i následujícím roce pak došlo k útokům, při kterých zemřelo celkem devět osob. K útokům se přihlásila právě Národní osvobozenecská síla. Rusesabagina tvrdil, že nikoho k útokům nevyzýval, přiznal však podíl na financování skupiny.

V loňském roce byl zadržen rwandskou vládou a následně obžalován z devíti trestných činů: založení nestandardní ozbrojené skupiny, členství v teroristické skupině, financování terorismu, vražda, únos, ozbrojené přepadení, žhářství, pokus o vraždu a fyzické napadení.

Nakonec byl shledán vinným z terorismu a odsouzen k trestu odnětí svobody na 25 let. Spolu

Paul Rusesabagina [1]

s ním bylo odsouzeno dalších 20 osob. Během řízení s Paulem Rusesabaginou před Komorou pro mezinárodní a přeshraniční zločiny rwandského Nejvyššího soudu však dle nezávislých pozorovatelů došlo k porušení práva na spravedlivý proces.

Spravedlivý proces?

Pochybnosti vzbuzují již okolnosti Rusesabaginova zatčení. Do Rwandy přiletěl z Dubaje, do letadla však 28. srpna 2020 nastoupil s představou, že letí na obchodní cestu do Burundi. Informace týkající se jeho přesunu byly často plně nesrovnalostí. V únoru 2021 rwandské ministerstvo spravedlnosti přiznalo, že se na jeho nuceném přemístění do Rwandy podílela i rwandská vláda. Rwandský Nejvyšší soud v březnu dospěl k závěru, že se jednalo spíše o lest, než-li o únos. Odmítl také tvrzení, že by byl Rusesabagina nucen nastoupit do letadla pod pohrůžkou násilí.

Při nástupu do letadla měl být Paul Rusesabagina omezen na svobodu a zatčen, aniž by byl informován o důvodu svého zatčení a seznámen s obviněním. Vydání Paula Rusesabaginy navíc neproběhlo prostřednictvím extradičního řízení, které je dle

mezinárodního práva potřeba v případě vydání obviněného do jiného státu.

Informace o zatčení byly zveřejněny 31. srpna 2020. Rusesabagina rodina tvrdí, že s ním naposledy komunikovala 27. srpna 2020. Mezi těmito dny nebylo známo, kde se Rusesabagina nachází. Dle organizace Human Rights Watch v této době došlo k nucenému zmizení Paula Rusesabaginy, čímž Rwanda porušila své závazky vyplývající z mezinárodního práva. Do rozhovoru, který 3. září 2020 poskytl novinářům, byl ve vazbě bez možnosti styku s okolím. První kontakt se zástupcem z belgické ambasády (Paul Rusesabagina má belgické občanství) byl navázán 7. září 2020.

V rozhovoru s médii Paul Rusesabagina uvedl, že mu bylo umožněno vybrat si právního zástupce, ten ale nebyl přítomen při výslechu 31. srpna 2020. S obhájcem zvoleným rodinou mu však byl odepřen kontakt a byl nucen si vybrat ze seznamu pro-bono obhájců rwandské advokátní komory. S advokátem, kterého mu vybrala rodina, se setkal až v říjnu 2020.

Paul Rusesabagina měl být při výsleších mučen a nucen k přiznání. Dle jeho právníků došlo k narušení soukromí komunikace mezi Rusesabaginou a jeho právníky, když mu byly ve vazbě zabaveny důvěrné dokumenty. Vyšlo také najevo, že Carine Kanimba, Rusesabagina dcera, byla sledována rwandskou vládou prostřednictvím špiónážního systému Pegasus poskytovaného vládám izraelskou společností NSO Group (viz Bulletin září 2021, s. 28).

Reakce ze zahraničí

Paul Rusesabagina, který je belgickým občanem a držitelem americké zelené karty, získal krom dalších lidskoprávních ocenění také Prezidentskou medaili svobody od bývalého amerického prezidenta George W. Bushe v roce 2005. Spojené státy americké vyjádřily nad odsuzujícím rozsudkem znepokojení a vyzvaly rwandskou vládu k prošetření situace.

Obdobné kroky podnikla i Belgie. Bývalá premiérka a nynější ministryně zahraničí Sophie Wilmès vydala prohlášení, ve kterém upozorňuje, že v Rusesabaginově případě došlo k porušení práva na spravedlivý proces. V reakci na toto prohlášení zrušila rwandská vláda schůzku, která s ministryní zahraničí měla proběhnout. Lze tedy očekávat, že

tlak na spravedlivé prošetření proběhlého řízení bude pokračovat.

Zdroje

AMNESTY INTERNATIONAL PUBLIC STATEMENT. RWANDA: ENSURE REMEDY AFTER FAIR TRIAL VIOLATIONS IN PAUL RUSESABAGINA CASE. Amnesty International. (20. září 2021) <https://www.amnesty.org/en/documents/afr47/4753/2021/en/>

BBC News. Hotel Rwanda hero Paul Rusesabagina convicted on terror charges. (20. září 2021) <https://www.bbc.com/news/world-africa-58624691>

Hope, Alan. Diplomatic dispute between Belgium and Rwanda over Hotel Rwanda hero. The Brussels Times. (22. září 2021) <https://www.brusselstimes.com/news/belgium-all-news/186124/diplomatic-dispute-between-belgium-and-rwanda-over-hotel-rwanda-hero/>

Human Rights Watch. Rwanda: Paul Rusesabagina Convicted in Flawed Trial. (20. září 2021) <https://www.hrw.org/news/2021/09/20/rwanda-paul-rusesabagina-convicted-flawed-trial>

Press statement. Paul Rusesabagina Case Outcome. US Department of State. (20. září 2021) <https://www.state.gov/paul-rusesabagina-case-outcome/>

Fotografie

[1] Lecture by Paul Rusesabagina, as part of the IPC commemoration of the 20th anniversary of the Rwandan Genocide, autor: Gerald R. Ford School of Public Policy University of Michigan, 27. března 2014, zdroj: Flickr, CC BY-ND 2.0, editace: ořez.

[2] The President of Rwanda Paul Kagame at the walk to remember event in 2013 for Rwandan Genocide commemoration, autor: Heminem90, 7. dubna 2013, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.

Rwandský prezident Paul Kagame [2]

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce: Lucie Nechvátalová a Pavel Doubek

Nejvyšší správní soud se nejprve zastal lidí s protilátkami a pak své stanovisko změnil

Jana Koblasová

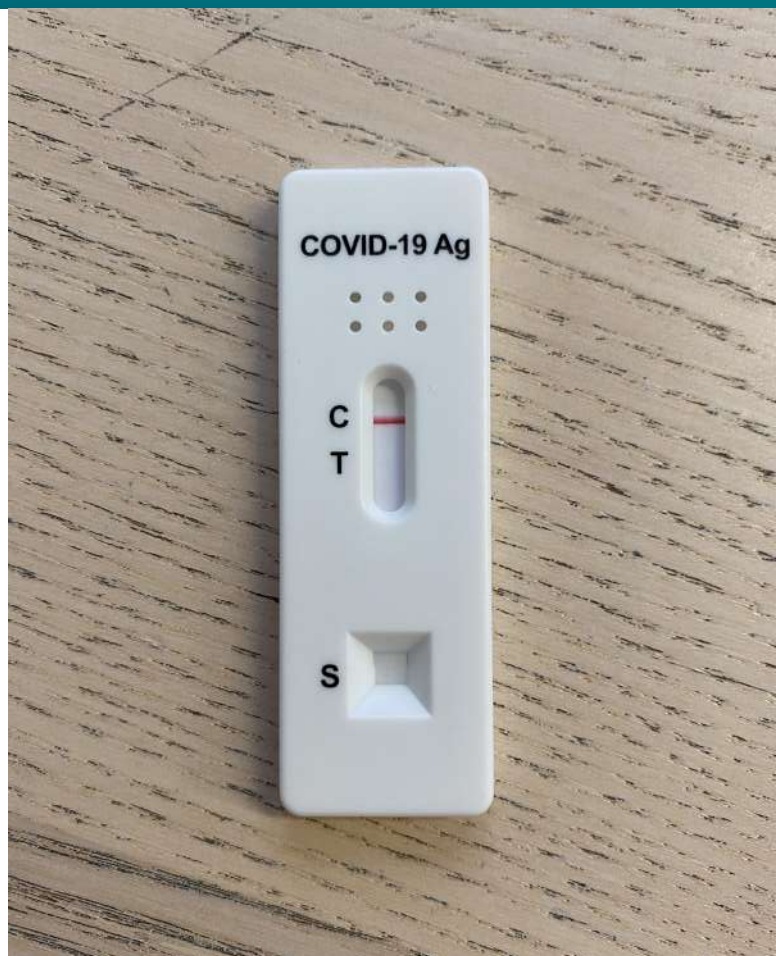
Ministerstvo zdravotnictví v září prohrálo spor o uznávání protilátek, když Nejvyšší správní soud vyslovil, že část opatření ministerstva byla v rozporu se zákonem. V době psaní tohoto článku, tedy zhruba měsíc od vydání rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, se přitom protilátky jako průkaz bezinfekčnosti stále neuznávají.

Už delší dobu mohou občané České republiky podstoupit test na stanovení přítomnosti protilátek proti onemocnění COVID-19. Pokud se však ukáže, že daná osoba opravdu určité protilátky v těle má, nelze v současnosti potvrzení o tomto použít jako prokázání bezinfekčnosti, například k návštěvě divadla.

Mnozí se navíc mohou dostat do složité pozice, když jim praktický lékař s ohledem na obzvláště vysokou hladinu protilátek nedoporučí jít na očkování,[1] avšak zároveň nemohou použít protilátky k prokázání bezinfekčnosti. Jedinou možností je pak opakovaně chodit na testy, které se však pro osobu s velmi vysokou hladinou protilátek jeví jako nepraktické. Navíc si od 1. listopadu 2021 musí neočkovaní s výjimkou některých případů testy hradit sami.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu

K tomu, zda uznávat přítomnost protilátek jako prokázání bezinfekčnosti, se vyjadřoval ve svém rozhodnutí Nejvyšší správní soud. Navrhovatel se domáhal zrušení či vyslovení nezákonnosti části opatření ministerstva, která stanovovala podmínky pro vstup osob do vnitřních a venkovních prostor nebo pro účast na hromadných akcích či jiných činnostech. Vstup a účast byly umožněny testovaným nebo očkováným osobám a dále těm, kteří prokazatelně prodělali onemocnění COVID-19.

Covid test [1]

Podle navrhovatele je opatření diskriminační. Ministerstvo zdravotnictví odůvodnilo bezinfekčnost osob s prodělanou nemocí tím, že se předpokládá dostatečná hladina protilátek. Jestliže je důvodem pro uznání bezinfekčnosti lidí s prodělanou nemocí to, že mají dostatečnou hladinu protilátek, pak je navrhovatel ve stejném, resp. možná i lepším postavení, neboť má hladinu protilátek naměřenou.

Navrhovatel dále poukázal na již existující rozhodnutí Nejvyššího správního soudu,[2] ve kterém soud konstatoval, že uznávání protilátek jen u lidí s prokazatelně prodělaným onemocněním je v rozporu se zákonem.

Posouzení soudem

Soud nejprve stručně shrnul výčet osob, kterým

je umožněn vstup do určitých prostor a účast na určitých akcích:

a) osoby, které absolvovaly antigenní test nebo RT-PCR test s negativním výsledkem (platnost testu je jen po určitou dobu),

b) osoby, které jsou plně očkované a od tohoto očkování uplynulo alespoň 14 dní, a

c) osoby, které prodělaly onemocnění COVID-19 a mají to potvrzené laboratorně, přičemž od pozitivního testu nesmí uplynout více jak 180 dní.

Navrhovatel zpochybnil tento výčet, jelikož jakožto osoba s laboratorně naměřenými protilátkami není ve výčtu zahrnut. Vzhledem k tomu, že navrhovatel prokazatelně tvrdil, že patří do skupiny, která má být opatřením diskriminována, byl navrhovatel k podání návrhu na zrušení části opatření podle soudu legitimován.

Odůvodnění opatření

Z odůvodnění napadeného opatření vyplývá, že výčet osob je stanoven na základě vědeckých poznatků, přičemž prodělané onemocnění (a očkování) je spojeno s pravděpodobně získanou imunitou. U osob s prodělaným onemocněním se ministerstvo odvolává na doporučení Evropského centra pro prevenci a kontrolu nemocí a amerického Centra pro kontrolu a prevenci nemocí.

Ministerstvo mělo podle soudu srozumitelně obhájit přijaté řešení a vysvětlit, v čem se předpoklad dostatečné hladiny protilátek liší od naměřené hladiny protilátek. Ve svém vyjádření se hájilo tím, že z hladiny naměřených protilátek není možné zpětně zjistit, kdy osoba nemoc prodělala.

Ministerstvo dále zdůraznilo, že není odborná shoda na tom, jak vysoká by měla být hladina protilátek k ochraně před nemocí a že existuje možnost falešné pozitivity a chybějící standardizace testů[3]. Podle ministerstva předpoklad dostatečné hladiny protilátek není podstatný. Rozhodný je záchyt nemoci a doba 180 dnů po něm. U osob s naměřenými protilátkami není možné okamžik záchytu nemoci zjistit.

Ačkoliv tak ministerstvo v opatření zdůvodnilo bezinfekčnost lidí s prodělaným onemocněním předpo-

kladem dostatečné hladiny protilátek, tento argument před soudem opustilo. Připustilo tak, že jím vybrané kritérium není způsobilé odlišit postavení osob s prodělaným onemocněním od osob, kterým byly naměřeny protilátky. Proto soud přisvědčil výhradě navrhovatele, že jeho postavení je srovnatelné s postavením osob s prodělaným onemocněním.

Podle soudu není možné, aby ministerstvo zpětně měnilo důvody již vydaného opatření, a to v závislosti na tom, co tvrdí navrhovatel v soudním řízení. V projednávané věci bylo úkolem ministerstva objasnit, proč kritérium předpokladu dostatečné hladiny protilátek nesvědčí i ve prospěch osob s naměřenými protilátkami. Toto však neučinilo.

Závěr

Soud shledal opatření diskriminačním, a tedy nezákonným proto, že ministerstvo upřednostnilo osoby s potvrzeným onemocněním před osobami s naměřenými protilátkami. Stalo se tak na základě kritéria, které v soudním řízení ministerstvo opustilo, čímž dalo najevo, že toto kritérium není schopné obě skupiny odlišit. Vzhledem k tomu, že

Covid test [2]

opatření bylo v průběhu soudního řízení zrušeno a nahrazeno novým, soud pouze vyhlásil rozpor části opatření se zákonem.

Následný vývoj

Výše popsané rozhodnutí bylo v době již napsaného článku překonáno novým rozhodnutím.^[4] Podle tohoto rozhodnutí ministerstvo již dostatečně zdůvodnilo, proč nelze protilátky uznávat. Ačkoliv se jedná o argumenty dosti podobné těm, které ministerstvo uvádělo ve svém původním opatření, soud se k těmto tezím přiklonil. Novým zdůvodněním je především to, že výsledek testu na protilátky neříká nic o imunitě jedince proti onemocnění covid-19.

Soud však připomněl, že ani toto rozhodnutí není definitivní vyřešení dané otázky. Je tedy možné, že se časem vědecké poznatky změní.

Budova Nejvyššího správního soudu [3]

Poznámky

- [1] Na očkování osob s protilátkami mezi lékaři nepanuje shoda. Je možné, že by se takové osoby očkovat neměly, nebo by měly být očkovány jen konkrétní vakcínou (například nemůže být naočkována vakcína AstraZeneca, zatímco vakcína Moderna možná je).
- [2] Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. června 2021, 6 Ao 21/2021.
- [3] Je možné, že výsledky, které testy dávají, jsou nesprávné. Také je možné, že testy nejsou na odběrových místech sjednocené..
- [4] Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. října 2021, 8 Ao 22/2021.

Zdroj

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 2. září 2021, 9 Ao 13/2021.

Fotografie

- [1] Test Covid, autor: Antonio Rubio, 16. prosince 2020, zdroj: Flickr, CC BY 2.0, editace: ořez.
- [2] Covid test, autor: The Focal Project, 24. března 2021, zdroj: Flickr, CC BY-NC 2.0, editace: ořez.
- [3] Nejvyšší správní soud v Brně 3, autor: VitVit, 24. října 2015,

Zóny bez nároku na doplatek na bydlení porušují princip rovnosti, rozhodl Ústavní soud

Tereza Kuklová

Na konci srpna rozhodlo plénum Ústavního soudu o zrušení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi. Napadená část zákona odpírala nárok na doplatek na bydlení bytům a ubytovacím zařízením, která se nacházejí v tzv. oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů. Z jakých důvodů shledal Ústavní soud v předmětných ustanoveních diskriminaci?

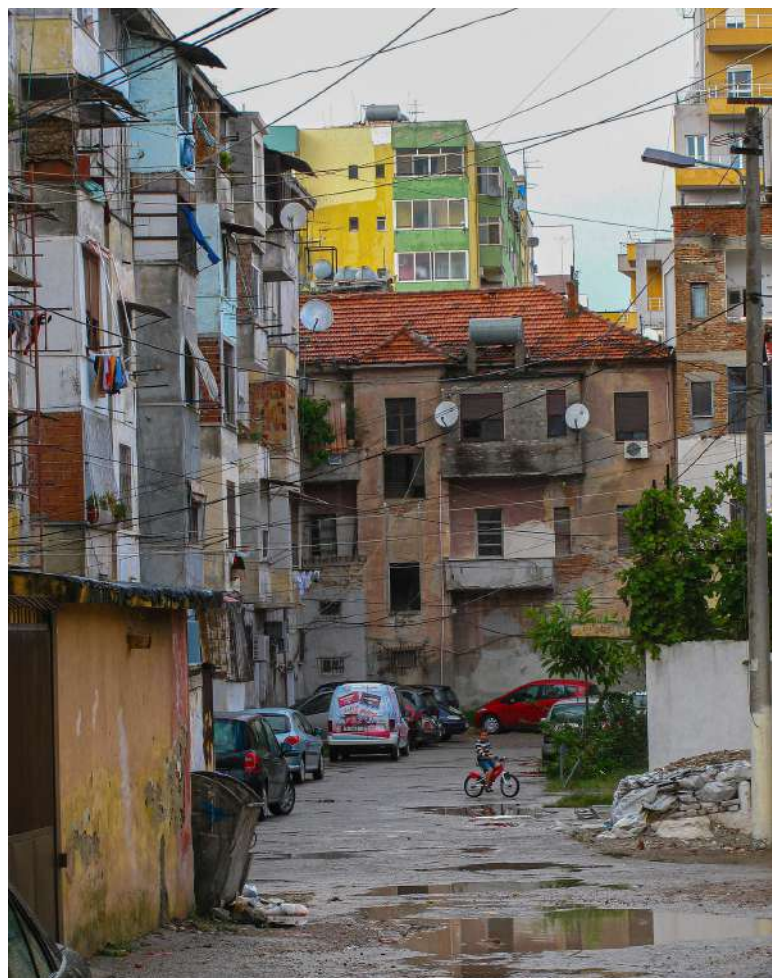
Návrh na zrušení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi [1] podala k Ústavnímu soudu skupina 17 senátorů (dále jen „navrhovatelka“) v prosinci 2017. V průběhu řízení obdržel Ústavní soud návrh Krajského soudu v Praze, kterým bylo rovněž navrženo zrušení těchto ustanovení. Ačkoli byl návrh z důvodu litispendence [2] odmítnut, Krajský soud v Praze v předmětném řízení setrval jakožto vedlejší účastník.

Oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů

Podle napadených ustanovení nárok na doplatek na bydlení nevznikne, pokud se byt, jiný než obytný prostor, nebo ubytovací zařízení nachází v tzv. oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů. Zákon tuto oblast popisuje jako místa na území obce, ve kterých se ve zvýšené míře vyskytují sociálně nežádoucí jevy.

Oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů se vyhláší opatřením obecné povahy, o jehož vydání může daná obec požádat pověřený obecní úřad, v jehož územním obvodu se tato oblast nachází.

Předmětná ustanovení se do zákona o pomoci v hmotné nouzi dostala jako pozměňovací návrh. Předkladatel jej odůvodnil nutností vtáhnout do rozhodování o doplatku na bydlení obce, aby tak mohly zabránit nadměrné koncentraci sociálně nežádoucích jevů do určité lokality. V takto označené oblasti by následně nebyl novým žadatelům vyplácen doplatek na bydlení.

Zrušená ustanovení měla bránit koncentraci sociálně nežádoucích jevů [1]

V důsledku mělo dojít k vyřešení problému s nedůstojnými podmínkami v ubytovnách a pochybných podnájmech obývaných až desítkami tisíc chudých rodin. Pro obce ustanovení znamenala vidinu, že bude zastaven příliv chudých rodin na jejich území.

Porušení principu rovnosti

Podle navrhovatelky předmětná ustanovení odporují principu obecné rovnosti, právu na svobodu pohybu a pobytu, právu podnikat a dále porušují princip nepodmíněnosti ochrany lidských práv. Současně se vymykají ústavně požadované racionalitě, neboť snaha, aby chudší lidé v určité oblasti nebydleli, nevede k předcházení vzniku „ghett“, ale naopak k jejich vytváření, a to na méně žádoucích místech.

Navrhovatelka taktéž upozornila na skutečnost, že daná ustanovení bezprecedentně napadají lidskou rovnost a důstojnost. Obyvatelé místa, které

bylo obcí označeno za „oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů“, tak často bez svého přičinění ztrácí právo na pomoc od státu. Ke vzniku „chudinské oblasti“ totiž mohlo dojít pouze vinou špatné politiky obce nebo státu, nikoli osob, které ponesou její následky.

K předmětné otázce se vyjádřil také Krajský soud v Praze. Zdůraznil, že nelze všechny žadatele o doplatek na bydlení označit za původce nežádoucích jevů, neboť jsou mezi nimi např. také senioři, matky samoživitelky a osoby tělesně postižené. Diskriminaci v napadených ustanoveních spatřoval také ministr práce a sociálních věcí, jenž byl rovněž dotázán v rámci řízení před Ústavním soudem.

S argumentací navrhovatelky naopak nesouhlasila ministryně pro místní rozvoj. Ministryně uvedla, že daná právní úprava má za cíl zabránit samovolnému vzniku chudinských čtvrtí tak, že motivuje jednotlivce, aby se ze zavedených negativních vazeb vyprostili.

Intervence ombudsmanky: porušení práva na pomoc v hmotné nouzi

V únoru 2018 do řízení před Ústavním soudem vstoupila také veřejná ochránkyně práv, Anna Šabatová [2]

Anna Šabatová [2]

toová, jakožto vedlejší účastník.[3] Veřejná ochránkyně práv se plně ztotožnila s navrhovatelkou a sdělila, že napadená ustanovení jsou v rozporu s právem na pomoc v hmotné nouzi, která je nezbytná k zajištění základních životních podmínek. Pokud se totiž do ubytovny ve vyhlášené oblasti nastěhují lidé v hmotné nouzi, přijdou bez dalšího o doplatek na bydlení, a tím o jedinou pomoc státu s úhradou nákladů na bydlení.

Podle veřejné ochránkyně práv navíc opatření zamýšlené napadenými ustanoveními neobstojí v žádném kroku testu proporcionality, neboť není způsobilé dosáhnout snížení výskytu sociálně nežádoucích jevů a základní práva omezuje v nepřiměřeně vysoké míře. Navíc sdělila, že k uspokojivému řešení tzv. byznysu s chudobou nemůže dojít bez vytvoření systému státem garantovaného sociálního bydlení.

Posouzení Ústavním soudem

Ústavní soud se zabýval nejen omezením sociálních práv (právo na pomoc v hmotné nouzi) a principem rovnosti, ale také rozsahem obecní regulace (uplatňované v rámci práva obcí na samosprávu).

Ústavní soud předně uvedl, že základní práva mohou být omezena pouze zákonem a při zachování jejich podstaty a principu rovnosti. Ačkoli sociální práva nemají bezpodmínečnou povahu a dovolat se jich lze pouze v mezích zákonů, zákonné provedení musí být v souladu s ústavními principy.

Následně se Ústavní soud vyjádřil k otázce legitimacy omezení práva na pomoc v hmotné nouzi obcemi. V oblasti veřejného pořádku mají obce zákonem stanovenou odpovědnost vůči svým občanům, která plyne z jejich samostatné působnosti. Avšak vydáním opatření obecné povahy na základě napadených ustanovení dochází k zásahu do ústavně zaručených sociálních práv, k čemuž obce nemají zákonné zmocnění. Ústavní soud navíc zdůraznil, že výkon samostatné působnosti obcím neumožňuje omezit určitou oblast plošně a bez přesné specifikace adresátů.

Nadto Ústavní soud označil opatření obecné povahy za porušení principu rovnosti, neboť o doplatek na bydlení přijdou pouze osoby, které v dané lokalitě získaly trvalý pobyt až po vyhlášení konkrétního opatření.

Neslučitelnost s ústavním pořádkem

Ústavní soud konstatoval, že doplatek na bydlení představuje dávku pomoci v hmotné nouzi, jež náleží všem osobám, které splňují zákonné podmínky pro jeho přiznání. Napadená část zákona o pomoci v hmotné nouzi ovšem brání v získání doplatku osobám, které by na něj měly nárok, pokud by si k bydlení zvolily jinou lokalitu.

Předmětná ustanovení jsou podle Ústavního soudu také nadbytečná, neboť zákon o pomoci v hmotné nouzi již obsahuje ustanovení upravující individuální přístup úřadů práce, který je k základním právům dotčených osob šetrnější. Daná ustanovení taktéž nezamezují tzv. obchodu s chudobou, neboť sociálně vyloučené osoby určenou oblast často obývají i bez doplatku na bydlení.

V důsledku opatření může navíc docházet k tzv. domino efektu, tedy přesunutí nežádoucí oblasti do jiné lokality, která bude následně taktéž omezena opatřením obecné povahy. Toto nedobrovolné a protiústavní stěhování osob by mohlo vyústit až v odepření dávkové pomoci osobám v hmotné nouzi na celém území kraje či mikroregionu, což odporuje účelu dávek.

Ústavní soud se proto ztotožnil s názorem navrhovatelky a označil napadená ustanovení za neústavní zásah do práva na zajištění základních životních podmínek v oblasti bydlení. „*Jde pouze o nesystémovou reakci bez trvalejších účinků na dlouhodobě nespokojivě řešený problém sociálního vyloučení,*“ uzavřel Ústavní soud a napadená ustanovení zrušil.

Poznámky

- [1] Jednalo se o § 33 odst. 9 a § 33d zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.
- [2] Překážka litispence znamená, že o téže věci nesmí být vedeno více soudních řízení současně. Jakmile je řízení zahájeno, může o předmětné věci rozhodovat pouze daný soud.
- [3] Celé vyjádření veřejné ochránkyně práv je dostupné jako Stanovisko ombudsmana ze dne 22. března 2018, sp. zn. 5/2018/SZD.

Zdroje

Zieglerová, Alena, Institut pro sociální inkluzi. Tsunami vyhlášení oblastí se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů. Člověk v tísni. 13. 11. 2017 (<https://www.clovekvtisni.cz/tsunami-vyhlasovani-oblasti-se-zvysenym-vyskytem-socialne-nezadoucich-jevu-4691gp>).

Nález Ústavního soudu ze dne 24. srpna 2021, sp. zn. Pl. ÚS 40/17. Stanovisko ombudsmana ze dne 22. března 2018, sp. zn. 5/2018/SZD.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

Fotografie

- [1] Zrušená ustanovení měla bránit koncentraci sociálně nežádoucích jevů, autor: nikolakrstic, 14. září 2012, zdroj: Pixabay, CC0, editace: ořez.
- [2] Demonstrace-na-podporu-svobodného-Běloruska-Brno-2020-08-16g, autor: Ben Skála, Benfoto, 16. srpen 2020, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [2] Plénum Ústavního soudu, autor: Jan Symon, zdroj: Ústavní soud, editace: ořez.

Plénum Ústavního soudu [3]

Nový projekt Ministerstva spravedlnosti: unikátní databáze judikatury v lidskoprávní oblasti

Nikola Sedláková

V rámci nového projektu Ministerstva spravedlnosti se vytváří nová databáze judikatury v oblasti základních práv a svobod, která by měla zajistit lepší přístup k judikatuře mezinárodních i vrcholných vnitrostátních soudů. Projekt je financovaný z Norských fondů a plánovaný na čtyři roky. Proč je taková databáze vlastně zapotřebí?

Lepší přístup k lidskoprávní judikatuře

Dosavadní způsob vyhledávání judikatury v lidskoprávní oblasti v praxi naráží na řadu překážek. Mezi ně se řadí roztříštěnost vyhledávacích kritérií, jazyková bariéra či příliš velké množství zdrojů. Z toho důvodu se Ministerstvo spravedlnosti rozhodlo vytvořit komplexní zdroj v českém jazyce, jenž bude důkladně organizován a pravidelně aktualizován.

Nová databáze bude mít oproti té stávající řadu zlepšení. Především by měla umožnit vyhledávání na jednom místě a podle přehledných kritérií. V praxi to tedy bude znamenat, že uživatel již nebude muset vyhledávat lidskoprávní závazky na různých místech,[1] ale všechny důležité informace budou k dispozici na jednom místě a snadno dostupné. Nová databáze by měla být schopna najít judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, Ústavního soudu, Nejvyššího soudu, Nejvyššího správního soudu a rozhodnutí výborů OSN. Po zadání konkrétní právní otázky by se v databázi mělo zobrazit pouze to nejdůležitější z relevantních zdrojů. Je nutné zdůraznit, že v současnosti žádná taková česká souhrnná databáze neexistuje.

Petr Konůpka z Kanceláře vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před ESLP dodává, že „cílem je zjednodušit používání judikatury v oblasti lidských práv, a přispět tak k jejich lepšímu naplnění v každodenní praxi.“

Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku [1]

Co je cílem projektu?

V současné době je povědomí o obsahu lidských práv a svobod a jejich problematice na poměrně nízké úrovni, a to nejen mezi širokou veřejností, ale i mezi právními experty a státními zaměstnanci. Velký podíl na tom má právě nepřehlednost informačních zdrojů, přílišná roztříštěnost a jazyková bariéra. Nízké povědomí o lidskoprávní problematice má negativní vliv na celkovou ochranu lidských práv v České republice a jejich efektivní uplatňování v praxi.

Od nového projektu se proto očekává, že by mohl přispět k vyššímu zájmu veřejnosti vzdělávat se v této oblasti a aktivně se podílet na ochraně a podpoře dodržování lidských práv. Stejně tak více zkušeností a kvalifikovaných zaměstnanců státní správy budou lépe splňovat svoji úlohu spočívající v rozvoji lidských práv a zamezování jejich porušování.

Další klíčové aktivity projektu

Nová databáze bude součástí připravovaného webového portálu zaměřeného na mezinárodní závazky

České republiky v lidskoprávní oblasti. Unikátní databáze judikatury v oblasti lidských práv a svobod ovšem nebude jedinou novinkou. Web bude také obsahovat tzv. manuál slučitelnosti. Bude se jednat o praktickou příručku pro tvůrce právních předpisů, jak zjistit, že navrhovaná legislativa je v souladu s mezinárodním právem lidských práv. Na webu bude dále k dispozici přehled mezinárodních úmluv, jež jsou pro tuto oblast klíčové.

V rámci projektu jsou rovněž pořádány různé vzdělávací aktivity zaměřující se na lidská práva. Tyto vzdělávací aktivity organizuje zejména Právnícká fakulta Univerzity Karlovy, která na projektu s Ministerstvem spravedlnosti spolupracuje. Na mezinárodní rovině pak ministerstvo spolupracuje s Agenturou pro základní práva EU (FRA) a Radou Evropy. Projekt probíhá od začátku roku 2020 a ukončen by měl být v roce 2023.

Ilustrační fotografie [2]

Poznámky

- [1] Příkladem může být Rada vlády pro LP, KVOZ – ESLP judikatura a ze zahraničních databází HUDOC či výbory OSN.

Zdroje

Ministerstvo spravedlnosti vytvoří unikátní databázi judikatury v oblasti základních práv a svobod. Justice.cz. 7. května 2021. (<https://justice.cz/?clanek=ministerstvo-spravedlnosti-vytvo-ri-unikadni-databazi-judikatury-v-oblasti-zakladnich-prav-a-svob-1>).

Šťastná, Tereza. Judikatura mezinárodních orgánů i vrcholných soudů přehledně na jednom místě. I to je cílem nového lidskoprávního projektu, říká Petr Konůpka. Centrum pro lidská práva a demokracii. 26. července 2021. (<https://www.centrum-lidskaprava.cz/judikatura-mezinarodnich-organu-i-vrcholnych-soudu-prehledne-na-jednom-miste-i-je-cilem-noveho>).

Fotografie

- [1] European Court of Human Rights, autor: CherryX, 13. března 2012, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, editace: ořez.
[2] Human Rights, autor: geralt, 14. ledna 2015, zdroj: Pixabay, CC0, editace: ořez.

Krádeže za nouzového stavu: plošná aplikace vyšších trestních sazeb byla v rozporu s Ústavou

Daniela Petržílková

Obecné soudy během nouzového stavu plošně aplikovaly § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku, čímž výrazně zvyšovaly trestní sazbu v případech krádeží. Ústavní soud v červenci rozhodl, že obecné soudy nerespektovaly zásadu subsidiarity trestní represe a docházelo tak k porušování práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

Ústavní soud posuzoval případ, kdy byl stěžovatel odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 28 měsíců za to, že v době, kdy v České republice platil nouzový stav z důvodu ohrožení zdraví kvůli výskytu koronaviru, ukradl v obchodě zboží v hodnotě 2198 Kč.

Vzhledem k vyhlášenému nouzovému stavu obecné soudy na případ aplikovaly § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku (spáchání krádeže za „jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí“). Podle tohoto ustanovení je trestní sazba odnětí svobody za krádež výrazně vyšší (dva až osm let) než v případě krádeže spáchané mimo nouzový stav (nejvýše dvě léta, popřípadě šest měsíců až tři roky v případě recidivistů). Stěžovatelovo odvolání bylo krajským soudem zamítnuto, Nejvyšší soud jeho dovolání odmítl a potvrdil aplikaci § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku.

Vyhlášení nouzového stavu samo o sobě nestačí

Ústavní soud se musel nejprve vypořádat s otázkou, zda je z ústavního hlediska relevantní, pokud v dané věci došlo k rozkolu v judikatuře Nejvyššího soudu. Stěžovatel byl totiž odsouzen a jeho dovolání odmítnuto ještě předtím, než došlo k vydání zásadního rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu,^[1] kterým se velký senát přiklonil k právnímu názoru, podle kterého nelze plošně aplikovat § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku jen proto, že byl vyhlášen nouzový stav.

Podle velkého senátu je třeba, aby v případě aplikace tohoto ustanovení byla dána kromě místní

I za bagatelní krádeže vynášely soudy nepodmíněné tresty [1]

a časové souvislosti i souvislost věcná. Typicky by mělo jít o krádež ochranných prostředků nebo o situaci, kdy epidemie koronaviru, resp. vyhlášený nouzový stav a na něj navázaná opatření, spáchání krádeže pachateli umožnily či usnadnily. Vyhlášení nouzového stavu má podle velkého senátu pouze podpůrný význam a sám o sobě neodůvodňuje aplikaci § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku.

V dané věci však bylo stěžovatelovo dovolání odmítnuto, jelikož k rozhodnutí velkého senátu došlo až později. Ústavní soud proto řešil, za jakých podmínek může být rozhodnutí učiněné na základě posléze překonaného právního názoru důvodem pro zrušení tohoto rozhodnutí Ústavním soudem.

Ústavní soud zdůraznil, že rozkol v judikatuře není sám o sobě důvodem pro zásah Ústavního soudu. Odklon od dosavadní judikatury totiž není sám o sobě protiústavní. Za neústavní považuje Ústavní soud tzv. překvapivá rozhodnutí, kdy dojde ke změně judikatury náhle bez dostatečného odůvodnění nebo mimo zákonem stanovený postup. V takových případech je účastník řízení fakticky odňata možnost skutkově a právně argumentovat. O takový případ ale v analyzované věci nešlo.

Porušení zásady subsidiarity trestní represe

Podle Ústavního soudu tak není porušením základních práv, pokud je osoba odsouzena na základě právního názoru, který je soudy posléze překonán.

Ústavní soud proto uzavřel, že zasáhnout může jen v situaci, kdy je napadené rozhodnutí v rozporu s ústavním pořádkem bez ohledu na to, zda se jedná o rozhodnutí založené na (posléze) překonaném právním názoru. V posuzované věci přitom rozpor s Ústavou shledal.

V daném případě vyšel Ústavní soud z premisy, že při plošné aplikaci § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku v případě, kdy je vyhlášen nouzový stav z důvodu epidemie koronaviru, dochází k porušení zásady subsidiarity trestní represe. Podle této zásady má zjednodušeně řečeno stát uplatňovat prostředky trestního práva zdrženlivě, jen pokud nepostačí sankce podle jiného právního předpisu (§ 12 odst. 2 trestního zákoníku).

Při plošné aplikaci § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku je omezena možnost individualizace sankcionování, a tedy i jinak bagatelní krádeže spadají pod zvýšenou trestní sazbu. Ústavní soud v nálezů upozornil na to, že přijetí výkladu umožňující plošnou aplikaci § 205 odst. 4 písm. b) by znamenalo, že „na celém území České republiky více než rok byla každá krádež (...) zločinem s trestní sazbou od dvou do osmi let odnětí svobody, a to aniž by trestní sazby většiny ostatních trestných činů byly (tak razantně) zvýšeny.“ Takový právní názor označil Ústavní soud za neudržitelný.

Závěr

Ústavní soud proto uzavřel, že napadeným usnesením Nejvyššího soudu došlo k porušení práva

Velký senát Nejvyššího soudu vynesl v březnu zásadní rozhodnutí [2]

stěžovatele na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny, stejně jako k porušení čl. 39 Listiny, jelikož byl stěžovatel nesprávně uznán vinným za spáchání trestného činu podle § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku. Podle Ústavního soudu nejde jen o to, jaký trest je pachateli uložen, nýbrž i to, aby byl uznán vinným ze spáchání trestného činu, kterého se skutečně dopustil.[2]

Ústavní soud napadené usnesení kvůli těmto důvodům zrušil. Pachatelé, kteří byli odsouzeni pro spáchání trestného činu krádeže podle § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku pouze z důvodu, že byl v době krádeže vyhlášen nouzový stav, mají tedy naději na zrušení takového rozhodnutí cestou ústavní stížnosti.

Poznámky

- [1] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021, č. j. 15 Tdo 110/2021-338
- [2] Trestný čin dle § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku je zločinem, zatímco trestný čin dle § 205 odst. 2 trestního zákoníku je považován toliko za přečin.

Zdroje

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 7. 2021, sp. zn. IV. ÚS 767/21

Fotografie

- [1] Handcuffs 1, autor: SimmeD, 17. května 2018, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [2] Brno, Burešova 20, Nejvyšší soud ČR (0956), autor: Martin Strachon (Bazi), 3. června 2017, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Kristýna Žábojníková

Vnitrostátní právo

Filipec, O. Plášil D. Kybernetická bezpečnost ve zdravotnictví. Obrana a strategie 1/2021

Kerecman, P. Pasívna legitimácia pri zásahoch do cti, dôstojnosti a dobrej povesti výrokmi osôb použitých pri informovaní o výkone verejnej moci (2. časť). Právny obzor 4/2021

Kotlán, P. Pandemie nemoci covid-19, nouzový stav a rozsudek trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021. Časopis pro právní vědu a praxi 3/2021

Kovalčík, M. Role Ústavního soudu za pandemie v nouzovém stavu: aktivní hráč, nebo pasivní přihlížející? Časopis pro právní vědu a praxi 3/2021

Legs. Senátní návrh na změnu zákona o mezinárodním právu soukromém. Právni rozhledy 18/2021

Marešová, E. Problematika získávání informací z mobilních telefonů v rámci trestního řízení. Trestněprávní revue 3/2021

Redakce. Návrh skupiny poslanců na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí), ve znění pozdějších předpisů. Právni rozhledy 18/2021

Redakce. Senát schválil novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Právni rozhledy 18/2021

Sotolářová, D. S. Finanční zájmy EU a jejich trestněprávní ochrana v České republice. Právni rozhledy 18/2021

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

Klučka, J. Medzinárodné právo, umelá inteligencia a vice versa. Časopis pro právní vědu a praxi 3/2021

Nop, M. Princip komparability a možnosti jeho aplikace při komparaci anglosaského a kontinentálního systému právní kultury. Právny obzor 3/2021

Redakce. ESLP: Zamítnutí žádostí o předběžné opatření v souvislosti s řeckým zákonem o povinném očkování zaměstnanců zdravotnictví proti COVID-19. Právni rozhledy 18/2021

Redakce. Evropský parlament schválil revidovaný návrh směrnice o modré kartě. Právni rozhledy 18/2021

Stypa, O. Vliv judikatury Evropského soudu pro lidská práva na systém vojenského soudnictví Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. Časopis pro právní vědu a praxi 3/2021

Švarc, M. Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z lednové, březnové a červnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. Trestněprávní revue 3/2021

Politologie, mezinárodní vztahy a zahraniční politika

Atanasiu, M. Proxy války vedené na pozadí občanských válek na Blízkém východě. Vojenské rozhledy 3/3021

Bahenský, V. Potenciální čínsko-americká válka a evropská obrana. Obrana a strategie 1/2021

Demir, K. A. Zabijáčí roboti a transformace ozbrojených sil pro robotickou éru. Obrana a strategie 1/2021

Kulháněk, L. Proliferace jaderných a raketových zbraní v kontextu severokorejské problematiky. Obrana a strategie 1/2021

Lebeda, T. Šaradín, P. a další. Volební pochybení a podvody ve volebních místnostech. Jak přispět k vyšší integritě voleb v České republice? Acta Politologica 3/2021

Toth, A. Zranitelnost Internetu věcí ve vojenském prostředí. Vojenské rozhledy 3/3021

Vérteši, M. Kopeček, L. Nastolování politických témat a ovlivňování mediální agendy prezidentem Milošem Zemanem: Čínské investice, podpora Izraele a sankce proti Rusku. Acta Politologica 3/2021

Redakce Bulletinu

Editor: Jan Lhotský

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce:

JUDr. Ing. Jan Lhotský, Ph.D., E.MA

Jan je vedoucím Centra pro lidská práva a demokracii. Po vystudování práva a ekonomie pokračoval v doktorském studiu mezinárodního práva. Vystudoval rovněž lidskoprávní program E.MA v italských Benátkách a rakouském Grazu. Pracoval v advokacii i v právním oddělení Evropské služby pro vnější činnost v Bruselu. Poté působil jako Visiting Professional u soudního senátu Mezinárodního trestního soudu v Haagu a následně jako právník u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Nyní působí v Kanceláři veřejného ochránce práv a Centru mezinárodního práva Ústavu mezinárodních vztahů v Praze. V rámci mezinárodního práva se specializuje především na lidská práva a mezinárodní trestní právo.

Stážisté:

Tomáš Münzberger: Tomáš dokončuje magisterské studium oboru Právo a právní věda na Karlově univerzitě v Praze. Zabývá se především ochranou lidských práv a mezinárodním právem veřejným. Během studia nabyl pracovní zkušenosti v azylovém právu a právu životního prostředí. Zajímá se o mezinárodní politiku a antropologii práva.

Alžběta Dvořáková: Alžběta momentálně studuje Bezpečnostní a strategická studia a Mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních studií MU. Absolvovala stáž v organizaci La Strada Česká republika nebo spolupráci s Most ProTibet. Oblastmi jejího zájmu je problematika obchodování s lidmi, zločiny proti lidskosti a porušování lidských práv v ozbrojených konfliktech.

Mgr. Jakub Hedl: Jakub je absolventem Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V průběhu studia se zúčastnil stáže na ministerstvu zahraničí a specializoval se v azylovém právu. V současné době pracuje na Ministerstvu školství. Zaměřuje se na oblast mezinárodního trestního práva a práva ozbrojených konfliktů. Mezi jeho koníčky patří historie, filmy a organizace letního tábora.

2) Evropský systém ochrany LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Bc. Monika Hanych, Ph.D., LL.M.

Vystudovala právo, žurnalistiku a sociologii na Masarykově univerzitě a lidská práva na Tilburg University v Nizozemsku. Pracuje v Kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před Evropským soudem pro lidská práva. Je členkou výboru Rady Evropy pro umělou inteligenci a lidská práva.

Mgr. Hubert Smekal, Ph.D.

Hubert vystudoval právo a evropskou integraci, působí na Fakultě sociálních studií, Mezinárodní politologickém ústavu a v Ústavu pro otázky soudnictví PrF MUNI. Akademický rok 2010-2011 strávil jako držitel Fulbrightova stipendia výzkumem judicializace politiky na UC Berkeley. Přednášel o lidských právech v Číně či v Ruské federaci. Hubert byl v letech 2013 až 2020 členem Rady vlády pro lidská práva.

Stážisté:

Barbora Bromová: Barbora v současnosti studuje na univerzitě v Amsterdamu, kde se v rámci multidisciplinárního programu blíže zaměřuje na evropské a mezinárodní právo. Věnuje se také spolupráci s fondem UNICEF a podpoře nezávislé žurnalistiky v Evropě v rámci European Press Prize.

Martin Míšek: Martin studuje Evropská studia a Mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních studií MU. Během studia absolvoval stáž na Ministerstvu zahraničních věcí. S lidmi si rád popovídá o funkci současné Evropské unie. Mimoto se věnuje neformálnímu vzdělávání v rámci programu Erasmus+.

Eliška Hůlová: Eliška je studentkou Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Uplynulý akademický rok ale strávila studiem na univerzitě v Utrechtu v rámci programu Erasmus+. Zajímá se především o ochranu lidských práv na evropské úrovni a o problematiku tranzitivní spravedlnosti.

3) Mezinárodní politika, byznys a LP

Editace článků sekce:

Mgr. Nela Černota

Nela vystudovala právo na PF UK a zajímá se o mezinárodní právo a lidská práva. Strávila jeden semestr na Mexické Národní Autonomní Univerzitě (UNAM) v Mexiku, kde také absolvovala stáž na velvyslanectví ČR. Absolvovala stáže u Mise Organizace amerických států pro podporu mírového procesu v Kolumbii a u Evropského soudu pro lidská práva. Během studijního pobytu na Univerzitě v Heidelbergu pracovala v Max Planck Institutu pro srovnávací veřejné právo a mezinárodní právo.

Stážisté:

Bc. Aneta Navrátilová: Aneta je studentkou magisterského programu Evropská studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. V uplynulém semestru pobývala na Erasmu v polské Wroclawi. Ve svých pracích a článcích se často soustředí na problematiku brexitu a budoucího vztahu mezi EU a Británií, pozici zemí V4 v EU, nebo na právní a institucionální rámec EU.

Iva Turanová: Iva studuje právo na Prf MU. Zájem o zahraničněpolitické dění, situaci v Číně a stav lidských práv ve světě prohloubila při studijních pobytech v Číně a Francii. Během studia absolvovala stáž v Kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před SDEU a v oblasti diplomacie v New Yorku, Pekingu a Dillí. Působí jako lektorka v Amnesty International.

Kristýna Zábojníková: Kristýna je studentkou posledního ročníku práv na PF UPOL. Zaměřuje se na mezinárodní mechanismy na ochranu lidských práv a mezinárodní vztahy. Během svého studia absolvovala stáž na Stálé misi ČR při OSN v Ženevě a nyní na Ministerstvu zahraničních věcí se zaměřením na kybernetickou bezpečnost. Působí v Amnesty International.

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce:

Mgr. Lucie Nechvátalová, E.MA

Lucie vystudovala právo na Právnické fakultě MU a lidská práva a demokratizaci na EIUC v Benátkách a Université de Strasbourg. Stážovala v OSN, u ESLP a u Veřejného ochránce práv. Působí na Nejvyšším správním soudě jako asistentka soudce. Věnuje se především evropskému systému ochrany lidských práv, konkrétně zákazu špatného zacházení, pozitivním povinnostem států a odškodňování.

Mgr. Pavel Doubek, Ph.D.

Pavel vystudoval doktorské studium na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. Pracoval v Kanceláři Ombudsmana a na Úřadu Vlády ČR. V roce 2019 se v rámci postdoktorského programu podílel na zřizování národního preventivního mechanismu na Taiwanu.

Stážisté:

Jana Koblasová: Jana studuje na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a zajímá ji ústavní právo a lidská práva. V roce 2020 absolvovala stáž u Okresního soudu v Trutnově na civilním úseku.

Mgr. Bc. Daniela Petržílková: Daniela je absolventkou PrF MU a FSS MU. Pracuje na trestním úseku Vrchního soudu v Praze. Má za sebou stáže u Stálé mise ČR při OSN v Ženevě a na Úřadě vlády.

Tereza Kuklová: Tereza je studentkou třetího ročníku Právnické fakulty v Brně. Zajímá se o problematiku ochrany lidských práv, ústavní a uprchlické právo. Zúčastnila se Školy lidských práv 2020.

Bc. Nikola Sedláková: Nikola studuje Evropská studia na FSS MU. Během studia absolvovala stáž v Bruselu. Působí na pozici immigration assistant v advokátní kanceláři Petyovsky & Partners.

www.centrumlidskaprava.cz

Centrum
pro lidská práva
a demokracii

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci
e-mail info@centrumlidskaprava.cz | web www.centrumlidskaprava.cz
Redakční rada Jan Lhotský (editor), Hubert Smekal, Monika Hanych, Nela Černota,
Lucie Nechvátalová, Pavel Doubek Kontakt na editora jan.lhotsky@centrumlidskaprava.cz
Sazba Nikola Sedláková | ISSN 1804-2392.